

УДК 334
М 54

Укладачі: доцент, д.е.н., професор кафедри підприємництва і права Таран-Лала О.М., доцент, к.е.н., доцент кафедри підприємництва і права Волкова Н.В.

Теми кваліфікаційних робіт підготували: професор д.е.н., завідувач кафедри підприємництва і права Махмудов Х.З., д.е.н., доцент, д.е.н., професор кафедри підприємництва і права Таран-Лала О.М., доцент, к.е.н., доцент кафедри підприємництва і права Волкова Н.В., доцент, к.е.н., доцент кафедри підприємництва і права Михайлова О.С., доцент, к.е.н., доцент кафедри підприємництва і права Світлична А.В., доцент, к.е.н., доцент кафедри підприємництва і права Дем'яненко Н.В., доцент, к.т.н., доцент кафедри підприємництва і права Калашник О.В., доцент, к.п.н., доцент кафедри підприємництва і права Мороз С.Є.

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти за освітньо-професійною програмою Підприємництво другого рівня вищої освіти за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність розглянуто та схвалено на засіданні кафедри підприємництва і права «01» вересня 2022 р. (протокол № 1).

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних здобувачами вищої освіти за освітньо-професійною програмою Підприємництво другого рівня вищої освіти за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність схвалені та рекомендовані до видання на засіданні Ради з якості вищої освіти спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність «01» вересня 2022 р. (протокол № 1).

Методичні рекомендації до виконання кваліфікаційних робіт здобувачами вищої освіти за освітньо-професійною програмою Підприємництво другого рівня вищої освіти за спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (2022 рік набору) О.М. Таран-Лала, Н.В. Волкова. Полтава: ПДАУ, 2022. 79 с.

© Полтавський державний аграрний університет(ПДАУ)
© ННІ ЕУПІТ

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	6
1.1. Загальні положення.....	6
1.2. Вимоги до структури та змісту кваліфікаційної роботи.....	9
1.3. Академічна доброчесність.....	14
РОЗДІЛ 2. РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	17
РОЗДІЛ 3. РЕКОМЕНДОВАНІ ПЛАНИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	19
РОЗДІЛ 4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ЗАСТОСУВАННЮ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ ТА ПРИКЛАДНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ.....	26
4.1. Загальні положення.....	26
4.2. Постановка та етапи виконання розрахункової задачі із використанням ПК	27
4.3. Основні види задач, які можна використати при написанні кваліфікаційної роботи.....	28
4.4. Вимоги до викладу результатів розв'язання розрахункової задачі із використанням ПК.....	28
4.5. Обґрунтування використання автоматизованої інформаційної системи (АІС) та вимоги до його викладу.....	32
4.6. Організація консультування здобувачів вищої освіти щодо застосування прикладних комп'ютерних програм.....	34
РОЗДІЛ 5. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	35
РОЗДІЛ 6. ЗАГАЛЬНІ КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ.....	55
6.1. Підготовка кваліфікаційної роботи до захисту та його організація.....	55
6.2. Загальні критерії оцінювання кваліфікаційної роботи.....	57
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Методичні рекомендації розроблені для здобувачів вищої освіти та викладачів, які здійснюють керівництво виконанням кваліфікаційних робіт у відповідності до вимог освітньо-професійної програми Підприємництво з підготовки фахівців спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність другого (магістерського) рівня вищої освіти. Методичні рекомендації містять основні вимоги до змісту та оформлення кваліфікаційної роботи, організації її виконання, порядку захисту та оцінювання.

Кваліфікаційна робота, що виконується здобувачем вищої освіти, є складовою атестації здобувачів вищої освіти, підсумковою кваліфікаційною роботою, яка дає змогу виявити рівень засвоєння ним теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю.

Виконання кваліфікаційної роботи при належній організації цієї справи суттєво підвищує якість підготовки здобувачів вищої освіти, прищеплює навички самостійного вирішення важливих науково-практичних завдань. Ця форма атестації здобувачів вищої освіти являється могутнім фактором активізації самостійної роботи, в яку впроваджуються елементи наукового дослідження. Вона дозволяє краще підготувати спеціаліста до самостійної роботи в умовах науково-технічного прогресу, повніше озброїти його новітніми науковими даними та досягненнями передового досвіду в умовах ринкової трансформації економіки. У процесі виконання роботи здобувачі вищої освіти зобов'язані максимально віддзеркалити набуті теоретичні знання, вміння поєднати їх з практикою виробничо-комерційної діяльності підприємства незалежно від форми господарювання, враховувати специфічні особливості підприємств, ринкового механізму, особливості розподілу та використання фінансових і матеріальних ресурсів, використання кадрів та організації праці на підприємстві з орієнтацією на розв'язання складної задачі або проблеми в сфері підприємництва, торгівлі та/або біржової діяльності, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов і вимог.

Основними нормативними документами для підготовки фахівців у закладах вищої освіти є стандарти вищої освіти. На їх основі складають усі документи, що регламентують види освітньої діяльності. Водночас враховують вимоги загальноосвітніх інструктивних документів, а саме:

1. Про вищу освіту: закон України Закон від 01.07.2014 № 1556-VII.
URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 29.07.2021).

2. Класифікація видів економічної діяльності: національний класифікатор України КВЕД 009:2010. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/vb457609-10#Text>.

3. Національний класифікатор України: Класифікатор професій ДК 003:2010. URL: <https://www.me.gov.ua/Profession/List?lang=uk-UA&id=d4162ef8-2771-4ac5-99ef-1d4b6f5336af&tag=KlasifikatorProfesii-Poshuk>.

4. Про затвердження зміни до національного класифікатора України ДК 003-2010 URL: наказ Міністерства економічного розвитку України від 02.09.2015 р. № 1084. URL: <http://buhgalter911.com/ShowArticle.aspx?a=272508>.

5. Довідник кваліфікаційних характеристик професій працівників. Центр продуктивності Міністерства праці та соціальної політики України. URL: <http://zakon.golovbukh.ua/regulations/1521/8453/8454/468492/>.

6. ДСТУ 3008-95 Документація. Звіти у сфері науки і техніки. Структура і правила оформлення. URL: http://www.dnu.dp.ua/docs/ndc/standarts7./DSTU_3008-95.pdf

7. Положення про організацію освітнього процесу в Полтавському державному аграрному університеті. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/5555/10012021polozhennyaproosvitniyprocespravlene.pdf>.

8. Освітньо-професійна програма Підприємництво другого (магістерського) рівня спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність галузі знань 07 Управління та адміністрування. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/7396/opp-ptbd-magistr-2021.pdf>.

9. Положення про атестацію здобувачів вищої освіти у Полтавському державному аграрному університеті. URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/2371/polozhennya-pro-atestaciyu-zdobuvachiv-vyshchoyi-osvity-u-pdaa.pdf>.

10. Положення про запобігання та виявлення академічного плагіату в Полтавському державному аграрному університеті URL: <https://www.pdau.edu.ua/sites/default/files/node/5555/polozhennyaprozapobigannyagotovonasyt.pdf>.

РОЗДІЛ 1

ВИМОГИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

1.1. Загальні положення

Вимоги до кваліфікаційної роботи як складової освітньо-професійної програми Підприємництво підготовки за другим (магістерським) рівнем вищої освіти розроблено з урахуванням Закону України «Про вищу освіту», інструкцій Міністерства освіти і науки.

Магістр – ступінь вищої освіти особи, яка на основі ступеня вищої освіти бакалавр здобула вищу освіту, спеціальні уміння та знання, достатні для виконання професійних завдань та обов'язків (робіт) інноваційного характеру відповідного рівня професійної діяльності, передбачених для первинних посад у певному виді діяльності.

Кваліфікаційна робота є підсумковою роботою, яка дає можливість виявити рівень засвоєння здобувачем вищої освіти теоретичних знань та практичної підготовки, здатність до самостійної роботи за обраною спеціальністю на первинних посадах відповідно до узагальненого об'єкта діяльності. Кваліфікаційна робота є одним із видів індивідуальних робіт студента, оригінальним, завершеним науковим дослідженням у галузі знань 07 Управління та адміністрування спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність за освітньо-професійною програмою Підприємництво та містить сукупність результатів, положень, що пропонуються для публічного захисту.

Кваліфікаційна робота виконується відповідно до напрямів наукових і прикладних досліджень та має засвідчити; рівень професійної підготовки випускника; вміння застосовувати здобуті у закладі вищої освіти знання для розв'язання складних науково-практичних завдань; свідоме засвоєння знань та їх систематизацію; наявність у студента навичок наукової роботи; здатність критично й креативно мислити та вміння аргументувати власну точку зору.

Керівником кваліфікаційної роботи призначається викладач, який має науковий ступінь доктора або кандидата наук, вчене звання.

Кваліфікаційна робота виконується на основі поглибленого вивчення спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури, передового досвіду з обраної проблеми, а також результатів власних досліджень реального об'єкта з метою вирішення визначених наукових та прикладних завдань у сфері майбутньої професійної діяльності.

Мета виконання кваліфікаційної роботи – розв'язання складної задачі або проблеми в сфері підприємництва, торгівлі та/або біржової діяльності, що

передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій за невизначених умов і вимог на основі застосування комплексу теоретичних знань і практичних навичок, здобутих у процесі всього періоду навчання.

Виконання кваліфікаційної роботи забезпечує:

- систематизацію, закріплення, розширення та застосування знань студента під час виконання конкретних науково-дослідних і прикладних завдань;
- розвиток навичок самостійної роботи;
- оволодіння методикою дослідження при вирішенні наукових та прикладних проблем.

Кваліфікаційна робота має бути написана державною мовою. науковим стилем, логічно й аргументовано.

Основні етапи підготовки та виконання кваліфікаційної роботи:

- вибір та затвердження теми;
- складання та затвердження завдання на кваліфікаційну роботу;
- проведення досліджень;
- опрацювання та викладення результатів досліджень;
- оформлення кваліфікаційної роботи;
- попередній захист кваліфікаційної роботи на кафедрі та допуск її до захисту у Екзаменаційній комісії (ЕК);
- зовнішнє рецензування кваліфікаційної роботи;
- захист кваліфікаційної роботи на засіданні ЕК.

Кваліфікаційна робота повинна містити результати власних теоретичних прикладних досліджень.

Виклад змісту кожного питання кваліфікаційної роботи має бути цілісним, логічним, доказовим і пояснювальним та науково аргументованим. Кваліфікаційна робота повинна відповідати таким вимогам та містити:

- системний аналіз проблеми відповідно до предмета наукового дослідження;
- реальні обґрунтовані пропозиції щодо вдосконалення управлінської діяльності на досліджуваному об'єкті, актуальні для впровадження у практику суб'єктів господарювання;
- елементи наукової новизни з предмета дослідження,
- бути належно оформленою і мати всі необхідні супровідні документи.

Кваліфікаційна робота виконується на матеріалах реальних об'єктів – підприємств будь-якої форми власності та їх об'єднань, установ і організацій, які, як правило, є юридичними особами і мають самостійну звітність.

Тема кваліфікаційної роботи має відображати проблематику функціональних напрямів підприємницької діяльності і конструюватися на

основі виробничих функцій та типових завдань діяльності, що формують складові професійної компетентності магістра.

За структурою кваліфікаційна робота містить вступ, основну частину (розділи: теоретико-методологічний, дослідницько-аналітичний, проектно-рекомендаційний, кожний з яких складається не менш ніж з двох підрозділів), висновки, список використаних джерел, додатки. Формулювання назв розділів та підрозділів здобувач вищої освіти розробляє разом з керівником з урахуванням специфіки обраного підприємства та поставленої мети.

Кваліфікаційна робота виконується обсягом 3,0-3,5 авторських аркушів (54-60 сторінок), кількість використаних джерел – не менше 60. До обсягу кваліфікаційної роботи не включають список використаних джерел та додатки. Допускається відхилення в межах $\pm 10\%$.

При написанні кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти повинен дотримуватись академічної доброчесності, а саме:

- здійснювати посилання на джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей;
- дотримуватись норм законодавства про авторське право і суміжні права;
- надавати достовірну інформацію про методики і результати досліджень, джерела використаної інформації та власну педагогічну (науково-педагогічну, творчу) діяльність.

Порядок перевірки кваліфікаційних робіт на наявність запозичень з інших джерел регламентується «Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в Полтавському державному аграрному університеті».

Кваліфікаційна робота як метод оцінювання рівня якості підготовки має продемонструвати, що магістр володіє системою спеціальних знань, які здобуті у процесі навчання та практичної підготовки на рівні новітніх досягнень науки у предметній області діяльності, що є запорукою його наукового мислення та творчої професійної, науково-дослідницької та педагогічної діяльності, та вміє:

- працювати з інформаційними джерелами (законодавчими і інформаційними джерелами (законодавчими і нормативними документами, науковою і спеціальною літературою, у тому числі виданою іноземними мовами, матеріалами Інтернету та Істранету, даними статистичної та фінансової звітності);
- викладати матеріал логічно та аргументовано;
- використовувати новітні дидактичні технології і методи;
- використовувати статистичні та математичні методи для аналізу проблем та обґрунтування управлінських рішень;
- опановувати сучасні наукові методи для проведення теоретичних і емпіричних досліджень;

- використовувати набуті навички для розроблення пропозицій і обґрунтування рекомендацій з предмета дослідження;
- генерувати та обґрунтовувати гіпотези, ідеї, пропозиції у предметній сфері наукових досліджень;
- робити висновки щодо результатів проведених досліджень.

Оцінювання рівня якості підготовки магістра здійснюють члени Екзаменаційної комісії на основі встановлених правил, принципів, критеріїв, системи і шкали оцінювання.

Об'єктом оцінювання якості підготовки магістра є сукупність знань умінь і навичок, набутих компетенцій, відтворених у процесі виконання і захисту кваліфікаційної роботи.

Оцінювання рівня якості підготовки магістра здійснюється членами Екзаменаційної комісії на основі принципів: об'єктивності, індивідуальності, комплексності, етичності, диференційованого та компетентнісного підходу з урахуванням набутої системи спеціальних знань, які здобуті у процесі навчання та практичної підготовки на рівні новітніх досягнень науки у предметній області діяльності, що є запорукою його наукового мислення та творчої професійної, а для кваліфікаційних робіт другого (магістерського) рівня вищої освіти формування програмних результатів навчання:

- вміти адаптуватися та проявляти ініціативу і самостійність в ситуаціях, які виникають в професійній діяльності;
- визначати, аналізувати проблеми підприємництва, торгівлі та біржової діяльності та розробляти заходи щодо їх вирішення;
- вміти розробляти заходи матеріального і морального заохочення та застосовувати інші інструменти мотивування персоналу й партнерів для досягнення поставленої мети;
- застосовувати бізнес-комунікації для підтримки взаємодії з представниками різних професійних груп;
- вміти професійно, в повному обсязі й з творчою самореалізацією виконувати поставлені завдання у сфері підприємництва, торгівлі та/або біржової діяльності;
- вміти розробляти та впроваджувати заходи для забезпечення якості виконуваних робіт і визначати їх ефективність;
- визначати та впроваджувати стратегічні плани розвитку суб'єктів господарювання у сфері підприємництва, торгівлі та/або біржової діяльності;
- оцінювати продукцію, товари, послуги, а також процеси, що відбуваються в підприємницьких, торговельних та/або біржових структурах, і робити відповідні висновки для прийняття управлінських рішень;
- розробляти і приймати рішення, спрямовані на забезпечення

ефективності діяльності суб'єктів господарювання у сфері підприємницької, торговельної та/або біржової діяльності;

– вміти вирішувати проблемні питання, що виникають в діяльності підприємницьких, торговельних та/або біржових структур за умов невизначеності та ризиків;

– впроваджувати інноваційні проекти з метою створення умов для ефективного функціонування та розвитку підприємницьких, торговельних та/або біржових структур;

– здійснювати адаптацію та модифікацію існуючих наукових підходів і методів до конкретних ситуацій професійної діяльності;

– знати основи митної справи в забезпеченні діяльності підприємницьких структур і застосовувати їх на практиці.

Рішення щодо підсумкового оцінювання виконання і захисту кваліфікаційної роботи приймається простою більшістю голосів членів Екзаменаційної комісії за результатами публічного захисту з урахуванням висновків наукового керівника та рецензента.

Захист кваліфікаційної роботи відбувається відкрито та гласно на відкритому засіданні ЕК.

1.2. Вимоги до структури та змісту кваліфікаційної роботи

Вибір теми кваліфікаційної роботи. Тема кваліфікаційної роботи має відображати основну ідею, завдання, положення, які необхідно дослідити. Критерієм вибору теми дослідження є її актуальність, щодо сучасних тенденцій розвитку науки і практики в галузі управління та адміністрування у певній сфері діяльності.

Теми кваліфікаційних робіт формуються відповідно до напрямів науково-дослідної тематики випускової кафедри/кафедр сучасних досягнень науки у предметній області сфери професійної діяльності.

Назва теми повинна бути чіткою, лаконічною та містити однозначне тлумачення, при цьому вона повинна бути актуальною, мати теоретичне і практичне значення, відповідати сучасному стану та перспективам розвитку підприємницької діяльності, а також реальній господарській діяльності підприємства (організації, установи), на якому студент проходив виробничу(і) практики. Вибір теми кваліфікаційної роботи проводиться студентом самостійно з урахуванням рекомендацій керівника, наукових інтересів студента, попередньої власної науково-дослідницької роботи, можливості отримання необхідної інформації на підприємстві тощо. Здобувач має право вибрати тему

КР з числа запропонованих кафедрою ПіП або пропонувати власну тему з обґрунтуванням доцільності її розроблення і можливості виконання.

Крім того, кваліфікаційна робота може виконуватися за тематикою, яку замовляють підприємства (організації, установи), що уклали угоду з ПДАУ на навчання студентів або мають договори співпраці та/або співдружності. Замовлення оформляються відповідним листом.

Закріплення теми кваліфікаційної роботи, призначення наукового керівника та консультантів (у разі потреби) затверджується наказом ректора ПДАУ.

Структура кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна робота складається із:

- титульної сторінки;
- пояснювальної записки;
- завдання на кваліфікаційну роботу;
- переліку умовних позначень (за потреби);
- змісту;
- вступу;
- основної частини (3 розділи по 2 підпункти);
- висновків;
- списку використаних джерел;
- додатків.

Титул є першою сторінкою кваліфікаційної роботи і оформлюється відповідно до вимог вищого навчального закладу.

Пояснювальна записка на кваліфікаційну роботу містить інформацію про здобувача, наукового керівника та рецензента.

Завдання на кваліфікаційну роботу містить зміст роботи, календарний графік виконання роботи. Завдання затверджується керівником кваліфікаційної роботи, та завідувачем кафедри.

У кваліфікаційній роботі за потреби подається ***перелік умовних позначень***, якщо в ній вжито специфічну термінологію, а також використано маловідомі скорочення, нові символи, позначення тощо.

Зміст кваліфікаційної роботи визначається її темою і відображається в плані, що затверджується науковим керівником, розміщується безпосередньо після переліку умовних скорочень, починаючи з нової сторінки. Зміст включає; вступ; послідовно перелічені назви усіх розділів і підрозділів; висновки; список використаних джерел; додатки.

У ***вступі*** кваліфікаційної роботи зазначаються: проблема, що потребує вирішення, ступінь її дослідження; обґрунтовується актуальність обраної теми, мета і завдання; формулюється об'єкт і предмет дослідження, елементи наукової новизни, практична значущість, методи наукових досліджень,

апробація результатів на підприємствах, організаціях, установах (у разі наявності). Обсяг вступу, як правило, не повинен перевищувати 3-4 сторінки.

Актуальність теми подається у вигляді критичного аналізу та напрямів розв'язання проблеми, обґрунтування необхідності досліджень для підприємств, організацій та установ.

Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Досить кількома реченнями висловити головне – сутність проблеми або наукового завдання.

Мета та завдання роботи повинні бути чітко сформульованими та відображати тематику дослідження.

Об'єкт дослідження кваліфікаційної роботи – це процес або явище, що створює проблемну ситуацію і обрані для вивчення.

Предметом дослідження кваліфікаційної роботи є соціально-економічні закономірності функціонування та розвитку об'єкта, різноманітні його якості властивості, тощо. Предмет дослідження міститься в межах об'єкта.

Об'єкт і предмет як категорії наукового процесу співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. Саме на нього спрямована основна увага магістранта, оскільки предмет дослідження визначає тему кваліфікаційної роботи, яка визначається на титульному аркуші як її назва.

Методи досліджень – спосіб набуття достовірних наукових знань, умінь та практичних навичок у різних сферах діяльності. Перераховувати їх треба не відірвано від змісту роботи, а коротко та змістовно визначаючи, що саме досліджувалось тим чи тим методом. Це дасть змогу пересвідчитися в логічності та прийнятності вибору саме цих методів. Вибір методів дослідження повинен забезпечити достовірність отриманих результатів та висновків.

Інформаційна база. Наводяться дані про інформаційні джерела які були використані в роботі (звіти підприємств, підручники, публікації тощо).

Елементи наукової новизни повинні мати узагальнюючий характер і містити власні висновки та рекомендації з предмету дослідження.

Кожне наукове положення чітко формулюють, виокремлюючи його основну сутність і зосереджуючи особливу увагу на рівні досягнутої при цьому новизни. Сформульоване наукове положення повинно читатися і сприйматися легко й однозначно (без нагромодження дрібних і таких, що затемнюють його сутність, деталей та уточнень). Тому доцільно розділити наукові розробки магістранта на наступні категорії:

уточнено:

удосконалено:

набули подальшого розвитку:

Практична значущість повинна містити результати самостійно

проведених досліджень, що можуть бути впроваджені в діяльність підприємств, установ, організацій.

Апробація результатів роботи має містити назви статей, тез доповідей, підготовлених за матеріалами роботи, виступи на науково-практичних конференціях. За потреби науковий керівник може рекомендувати оприлюднити дослідження здобувача вищої освіти у фаховому науковому виданні (обов'язково в цьому пункті робимо посилання на додаток А «Публікації за темою дослідження», який в усіх роботах є обов'язковим і містить ксерокопії опублікованих наукових праць).

Структура та обсяг кваліфікаційної роботи. Наводиться склад кваліфікаційної роботи (кількість розділів), загальний обсяг друкованого тексту, кількість таблиць, рисунків, додатків та кількості використаних джерел.

Основна частина кваліфікаційної роботи складається з розділів (теоретико-методологічний, дослідницько-аналітичний, проектно-рекомендаційний) і підрозділів, які мають бути взаємопов'язані, а матеріал – викладеним послідовно і логічно із критичним аналізом теоретичних положень, статистичних даних, інформації різноманітного характеру. У кінці кожного розділу (підрозділу) формулюються висновки зі стислим викладенням наведених у ньому результатів наукових і прикладних досліджень.

У *першому теоретико-методологічному розділі* основної частини розглядаються теоретичні та методологічні аспекти досліджуваної проблеми, аналітичний огляд літературних джерел з предмета наукового дослідження, критично аналізуються різні погляди, здійснюється їх наукова класифікація, основні фактори впливу на стан і розвиток досліджуваного об'єкта тощо. Теоретичне обґрунтування, суть, значення, класифікаційні характеристики, історія та тенденції розвитку предмета дослідження, методологічні підходи повинні мати елементи полемічності, розкривати власну позицію щодо предмета дослідження, що створює передумови для проведення у наступному розділі власних наукових досліджень.

Для констатації та обґрунтування загальнотеоретичних висновків та тенденцій доцільно використовувати та проаналізувати дані, опубліковані у відповідних енциклопедіях, монографіях, довідниках, зарубіжних джерелах виданнях, у т. ч. з наукометричної бази (Scopus, Web of Science, Webometrics, Index Copernicus та ін.).

У *другому дослідницько-аналітичному розділі* здобувач вищої освіти, використовуючи фактичний матеріал і зібрану інформацію, аналізує та розкриває зміст питань на прикладі конкретних об'єктах дослідження.

Дослідження проблеми має здійснюватися на основі накопиченого і систематизованого матеріалу, групування та обробки даних, що дозволяє проводити кваліфікований аналіз, обґрунтовувати пропозиції у наступному

розділі. Текст кваліфікаційної роботи слід підкріпити реальними документами підприємств (установ, організацій), що наводяться у додатках. Вірогідність результатів експериментальних досліджень оцінюється методами математичної статистики, економіко-математичних методів і прикладних комп'ютерних програм.

Другий розділ кваліфікаційної роботи повинен містити методологію та результати експериментальних досліджень загальним обсягом до 20 сторінок повинен включати принаймні два підрозділи: характеристика об'єкта дослідження та оцінка результатів дослідження де зазначається методологія організації досліду, та короткий опис методів дослідження із обов'язковим посиланням на джерела інформації. За умови використання удосконаленого автором методу дослідження, надається детальна характеристика застосованого елементу новації, відображається логічно-системний аналіз отриманих результатів досліджень та кваліметричної оцінки, що не повинні мати лише констатуючий характер, а є передумовою для розробки відповідних висновків і рекомендацій, що обумовлені темою дослідження.

Третій проектно-рекомендаційний розділ містить декілька взаємопов'язаних підрозділів, в яких надано конкретні науково обґрунтовані пропозиції, проекти інноваційного характеру щодо проведеного наукового дослідження з викладанням результатів. У цьому розділі розкривають також зміст і результати власних наукових досліджень, подаються конкретні методики і моделі. Завданням третього розділу є також розробка конкретних рекомендацій, пропозицій щодо удосконалення предмета дослідження, його інформаційного, методичного та організаційного забезпечення, обґрунтування моделей управління параметрами й індикаторами розвитку та логістичної діяльності підприємств та об'єднань, на базі основних теоретичних положень, методичних підходів, методичного інструментарію, викладених у першому розділі, а також з урахуванням результатів аналізу, проведеного у другому розділі дослідження.

У **висновках** кваліфікаційної роботи підбиваються підсумки проведеного дослідження, наводяться одержані наукові та практичні результати, рекомендації щодо їх науково-практичного використання.

Формулювання висновків повинно базуватися на матеріалах основної частини роботи відповідно до поставлених завдань. Для формулювання висновків та ґрунтовних пропозицій рекомендується апробація основних положень дослідження на наукових заходах.

Обсяг висновків, як правило, не повинен перевищувати 3-4 сторінки.

До списку використаних джерел слід включати джерела, на які у тексті є посилання, а також ті, які використано при викладі конкретних наукових положень. Список складається із законодавчих актів, нормативних матеріалів,

вітчизняної та зарубіжної наукової, спеціальної літератури, фахових видань, інформаційних ресурсів Інтернету. Особливу увагу необхідно приділити актуальності використаного матеріалу, і тому 70 % використаної інформації повинна бути наведена за останні 10 років. Під час складання списку використаних джерел необхідно дотримуватися національного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Кількість використаних джерел – 60-70.

У додатках наводяться, допоміжні матеріали: копії документів, витяги із законодавчо-нормативних документів, звіти, інструкції (положення) правила, результати соціологічних та маркетингових досліджень, громіздкі таблиці, рисунки тощо.

При написанні тексту слід забезпечити послідовне та чітке викладення сутності питань, що розглядаються. Матеріали, що наводяться в окремих частинах роботи мають бути логічно взаємопов'язаними, кожний наступний матеріал є продовженням попереднього, витікає з його наведених положень, показників тощо.

Здобувачі вищої освіти також пишуть *реферат кваліфікаційної роботи*, який містить загальну характеристику кваліфікаційної роботи (інформацію щодо структури, кількості додатків, ілюстрацій, таблиць, використаних джерел; обсяг кваліфікаційної роботи у сторінках) та стислий виклад основного змісту, основні висновки, списку опублікованих автором праць за темою роботи; та анотації українською та англійською мовами.

Обсяг реферату – 3-4 сторінки з одиничним інтервалом та нумерацією сторінок окремо від нумерації сторінок кваліфікаційної роботи. Першою сторінкою реферату є його титульний аркуш, який не нумерується. Реферат кваліфікаційної роботи подається разом з основною роботою до захисту.

В анотації, обсяг якої складає до 800 знаків, зазначається прізвище та ініціали здобувача вищої освіти, назва кваліфікаційної роботи, вид (рукопис); освітньо-професійна програма і спеціальність (шифр і назва); установа, де відбудеться захист; місто, рік; основні ідеї, результати та висновки кваліфікаційної роботи. Ключові слова (слова специфічної термінології за темою, які найчастіше зустрічаються у кваліфікаційній роботі) наводяться у називному відмінку. Кількість ключових слів – 5-7. Анотація подається українською та однією з іноземних мов (переважно – англійською) і розміщується разом з ключовими словами.

1.3. Академічна доброчесність

Кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти Університету, які отримують освітній ступінь магістр, підлягають перевірці текстів з використанням Антиплагіатної інтернет-системи Strikeplagiarism.com на наявність запозичень із текстів, присутніх в базі Університету, базах інших закладів вищої освіти та в Інтернеті. Така перевірка має на меті підвищення якості навчання, розвиток навичок коректної роботи із джерелами інформації та формування у здобувачів вищої освіти навичок сумлінного дотримання вимог наукової етики, активізацію самостійності та індивідуальності при написанні кваліфікаційної роботи.

Формами проявів академічної недоброчесності в Університеті є:

- академічний плагіат;
- самоплагіат;
- фабрикація;
- фальсифікація;
- списування;
- обман;
- хабарництво;
- необ'єктивне оцінювання;
- хибне співавторство.

Попередження плагіату в Університеті здійснюють всі учасники освітнього процесу, шляхом проведення комплексу профілактичних заходів:

директорат:

- інформує здобувачів вищої освіти та науково-педагогічних працівників про необхідність дотримання правил «Кодексу академічної доброчесності Полтавського державного аграрного університету»;
- здійснює допуск до захисту кваліфікаційної роботи кожного здобувача вищої освіти на підставі рішення засідання кафедри;
- організовує публічний захист кваліфікаційної роботи;
- організовує семінари, тренінги, круглі столи та організаційні заходи з популяризації академічної культури здобувачів вищої освіти і формування практичних навичок написання наукових текстів.

випускова кафедра:

- розробляє та оприлюднює методичні вказівки (рекомендації) із визначенням вимог щодо належного оформлення посилань на використані у кваліфікаційних роботах інформаційні джерела;
- контролює внесення кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти до репозитарію;
- надає пропозиції щодо заходів із запобігання проявів плагіату у

кваліфікаційних роботах здобувачів вищої роботи.

здобувачі вищої освіти:

– заповнюють і підписують заяву щодо самостійності виконання кваліфікаційної роботи. Цією заявою підтверджують факт відсутності в роботі запозичень з друкованих та електронних джерел третіх осіб, не підкріплених відповідними посиланнями, й інформованість про можливі санкції у випадку виявлення плагіату;

– несуть відповідальність за:

– неподання або несвоєчасне подання своєї кваліфікаційної роботи на перевірку;

– недотримання вимог наукової етики та поваги до інтелектуальних надбань;

– порушення загальноприйнятих правил цитування та посилань на використані інформаційні джерела. У цих випадках робота спрямовується на доопрацювання та повторну перевірку. За повторне порушення робота відхиляється, а здобувачу вищої освіти призначається нова дата захисту.

Кваліфікаційні роботи здобувачів вищої освіти, через модераторів репозитарію інституту, кафедри передаються до депозитарію Університету. Репозитарій – електронна база даних Університету, в якій накопичуються, зберігаються та систематизуються академічні тексти.

РОЗДІЛ 2

РЕКОМЕНДОВАНА ТЕМАТИКА КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

1. Розвиток підприємницької діяльності на засадах підвищення економічної ефективності
2. Робота з партнерами суб'єктів підприємницької діяльності як стратегічна мета діяльності
3. Підвищення ефективності ведення бізнесу через формування конкурентних переваг
4. Інноваційні технології управління торговельним підприємством у сучасних умовах господарювання
5. Соціальна відповідальність в контексті розвитку підприємництва об'єднаних територіальних громад
6. Система ціноутворення та механізм її реалізації на підприємствах малого та середнього бізнесу
7. Ефективність функціонування підприємств малого бізнесу та вплив інновацій на ефективність
8. Практика ведення соціально відповідального бізнесу на вітчизняних підприємствах агропромислового сектору
9. Торговельна діяльність підприємств у сфері сервісного обслуговування населення
10. Брендинг на підприємстві: формування та забезпечення ефективності використання
11. Управління товарним асортиментом підприємства торгівлі
12. Інвестиційне забезпечення бізнес-проекту розвитку виробництва в аграрній сфері
13. Екологізація підприємництва в аграрній сфері
14. Екологічна відповідальність підприємств малого та середнього бізнесу
15. Формування асортименту та організація роздрібного продажу (вид товару) в умовах конкурентного бізнес середовища
16. Економічна безпека суб'єктів підприємницької діяльності в сучасних умовах господарювання
17. Мотиваційний механізм підвищення продуктивності праці на підприємстві
18. Конкурентні переваги підприємства та обґрунтування стратегії їх забезпечення
19. Ефективність підприємницької діяльності підприємств малого та середнього бізнесу та обґрунтування стратегії їх розвитку
20. Електронна комерція в умовах конкуренції, як сучасна форма

організації бізнесу

21. Формування стратегії управління товарним асортиментом підприємства
22. Стратегічне управління збутовою діяльністю підприємства
23. Планування розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях
24. Перспективи розвитку підприємництва в Україні в умовах євроінтеграції та децентралізації регіонів
25. Розвиток експортного потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу
26. Розвиток інноваційного потенціалу підприємств малого та середнього бізнесу
27. Проблеми та напрями забезпечення економічної безпеки суб'єктів підприємницької діяльності
28. Механізм державної підтримки розвитку підприємницької діяльності у сфері торгівлі та напрямки його вдосконалення.
29. Прогнозування попиту на окремі товари та послуги на регіональному споживчому ринку
30. Розвиток логістичних систем в сфері матеріально-технічного забезпечення підприємницької діяльності
31. Роздрібна торгівля (вид товару): стан та перспективи розвитку в умовах конкуренції
32. Роздрібні торговельні мережі як перспективний розвиток торгівлі в Україні за матеріалами торговельних мереж
33. Удосконалення торговельної діяльності підприємств у сервісному обслуговуванні населення
34. Культура та якість торговельного обслуговування споживачів – критерії оцінки комерційної діяльності торгівлі
35. Формування асортименту та організація роздрібного продажу (вид товару)
36. Система управління якістю продукції підприємств малого та середнього бізнесу

РОЗДІЛ 3 РЕКОМЕНДОВАНІ ПЛАНИ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

Інвестиційне забезпечення бізнес-проекту розвитку виробництва в аграрній сфері

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ПРОЕКТНОГО
МЕНЕДЖМЕНТУ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та роль проектного менеджменту в діяльності сучасного
підприємства

1.2. Особливості інвестиційного забезпечення проекту і розвиток проектної
команди

РОЗДІЛ 2. СТАН ЕФЕКТИВНІСТЬ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПІДПРИЄМСТВОМ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

2.2. Оцінка ефективності використання інвестицій підприємств

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОНОМІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
РЕАЛІЗАЦІЄЮ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Обґрунтування й розробка бюджету реалізації інвестиційних проектів
підприємств

3.2. Економічна оцінка ефективності реалізації інвестиційного проекту на
підприємстві

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Економічна безпека підприємства: методи оцінки та формування механізму її забезпечення

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВ

1.1. Поняття економічної безпеки підприємства

1.2. Складові економічної безпеки та напрями її забезпечення

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДОСЯГНУТОГО РІВНЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ТА
ЇХ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

2.2. Аналіз ефективності існуючої процедури управління ризиками у
підприємствах

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ

ПІДПРИЄМСТВ

3.1. Напрями поліпшення оперативного управління фінансово-господарською діяльністю підприємств

3.2. Формування механізму економічної безпеки підприємства

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Мотиваційний механізм підвищення продуктивності праці на підприємстві

ВСТУП

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МОТИВАЦІЙНОГО МЕХАНІЗМУ
ПЕРСОНАЛУ ПІДПРИЄМСТВА**

1.1. Сутність мотивації праці та мотиваційного процесу

1.2. Методи матеріальної та нематеріальної мотивації

**РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ У
ПІДПРИЄМСТВАХ**

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

2.2. Діагностика ефективності системи мотивації праці

**РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПРАЦІ У
ПІДПРИЄМСТВАХ**

3.1. Удосконалення системи матеріальної мотивації праці

3.2. Інноваційні підходи до побудови системи нематеріальної мотивації

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Конкурентні переваги підприємства та обґрунтування стратегії їх забезпечення

ВСТУП

**РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО
УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ В СИСТЕМІ
УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ**

1.1. Концепції управління конкурентоспроможністю підприємства

1.2. Сучасні тенденції та проблеми стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства

**РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА**

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження
2.2. Стан стратегічного управління конкурентоспроможністю підприємства

**РОЗДІЛ 3. СТРАТЕГІЧНІ НАПРЯМИ УПРАВЛІННЯ
КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА**

3.1. Обґрунтування стратегічних напрямів забезпечення конкурентоспроможності підприємства
3.2. Економічний ефект від запровадження стратегічних підходів в управлінні конкурентоспроможністю підприємства

ВИСНОВКИ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
ДОДАТКИ

Ефективність підприємницької діяльності підприємств малого та середнього бізнесу та обґрунтування стратегії її розвитку

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

1.1. Сутність і принципи управління розвитком підприємницької діяльності
1.2. Сучасний стан та проблеми управління розвитком системи підприємницької діяльності в Україні

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження
2.2. Результативність функціонування системи управління підприємницькою діяльністю

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ РОЗВ'ЯЗАННЯ ПРОБЛЕМ УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Обґрунтування реалізація ресурсної функції підприємницької діяльності
3.2. Економічна ефективність підприємницької діяльності

ВИСНОВКИ
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ
ДОДАТКИ

Формування стратегії управління товарним асортиментом підприємства

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ

ТОВАРНИМ АСОРТИМЕНТОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність та ключові позиції товарного асортименту підприємства

1.2. Особливості стратегічного управління товарним асортиментом підприємства

РОЗДІЛ 2. СТАН СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМ АСОРТИМЕНТОМ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

2.2. Особливості стратегічного управління товарним асортиментом підприємства

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМ АСОРТИМЕНТОМ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Застосування стратегічного підходу щодо удосконалення системи управління товарним асортиментом підприємства

3.2. Підвищення прибутковості підприємства внаслідок удосконалення стратегічного управління товарним асортиментом підприємства

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Стратегічне управління збутовою діяльністю підприємства

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Системна характеристика стратегічного управління збутовою діяльністю підприємства

1.2. Особливості збутової діяльності та стратегії збуту підприємства

РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

2.2. Стан системи стратегічного управління збутовою діяльністю підприємства

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМ УДОСКОНАЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ ЗБУТОВОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ ПІДПРИЄМСТВА

3.1. Формування стратегії управління збутом на принципах маркетингу

3.2. Ефективність стратегічних заходів з удосконалення системи управління збутовою діяльністю

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Планування розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ

1.1. Суть та значення розвитку зеленого туризму в сільській місцевості

1.2. Методика визначення ефективності планування туристичної сфери та її вплив на розвиток сільських територій

РОЗДІЛ 2. ОСОБЛИВОСТІ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ У СІЛЬСЬКІЙ МІСЦЕВОСТІ ЯК ЕЛЕМЕНТУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

2.2. Аналіз стану планування розвитку зеленого туризму в сільських територіях

РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПЛАНУВАННЯ РОЗВИТКУ ЗЕЛЕНОГО ТУРИЗМУ В СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

3.1. Планування розвитку зеленого туризму як елементу підприємництва в сільських територіях

3.2. Ефективність програми розвитку зеленого туризму в сільських територіях

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Розвиток логістичних систем в сфері матеріально-технічного забезпечення підприємницької діяльності

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ЗАКУПІВЕЛЬНОЇ ЛОГІСТИКИ

1.1. Сутність закупівельної логістики

1.2. Характерні риси сучасної закупівельної логістики

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ В ПІДПРИЄМСТВАХ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

2.2. Досягнутий рівень ефективності логістичної системи матеріально-технічного забезпечення підприємницької діяльності

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ЛОГІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ МАТЕРІАЛЬНО-ТЕХНІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

3.1. Впровадження сучасних систем матеріально-технічного забезпечення підприємницької діяльності

3.2. Оптимізація каналів закупівлі матеріально-технічних ресурсів для
забезпечення підприємницької діяльності

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

Система управління якістю продукції підприємств малого та середнього бізнесу

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ

1.1. Поняття якості, стандартизація та сертифікація продукції

1.2. Показники та методи оцінки якості продукції

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО
ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

2.2. Досягнутий рівень якості продукції та вплив її рівня на результати
виробництва

РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ТА РЕЗЕРВИ ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ЯКОСТІ ПРОДУКЦІЇ
ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО ТА СЕРЕДНЬОГО БІЗНЕСУ

3.1. Удосконалення технології виробництва продукції

3.2. Удосконалення системи управління якістю в підприємствах

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

РОЗДІЛ 4

РЕКОМЕНДАЦІЇ ПО ЗАСТОСУВАННЮ ЕКОНОМІКО-МАТЕМАТИЧНИХ МЕТОДІВ ТА ПРИКЛАДНИХ КОМП'ЮТЕРНИХ ПРОГРАМ

4.1. Загальні положення

Будь-які наукові дослідження, в т. ч. і проведені здобувачами вищої освіти Університету в ході написання кваліфікаційних робіт, вимагають постановки та розв'язання різноманітних статистичних, аналітичних та прогнозно-розрахункових задач, що використовують в основному економіко-статистичні (кореляційно-регресійні залежності, виробничі функції) та економіко-математичні методи. Увесь комплекс відповідного програмного забезпечення для розв'язання поставлених задач є в наявності в комп'ютерних класах кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій ПДАУ.

Застосування економіко-статистичних та економіко-математичних методів і комп'ютерної техніки в підприємстві є досить перспективним і практично-ефективним. Саме у цій галузі дуже часто постає проблема вибору оптимальних варіантів використання виробничих ресурсів з розробкою оптимальних управлінських рішень.

Статистичний аналіз вихідних даних дозволяє провести систематизацію вхідного ряду, визначити основні тенденції розвитку процесу чи явища тощо.

Використання економіко-математичного моделювання дозволить оптимізувати чисельність персоналу, здійснити раціональний розподіл робіт між працівниками, оптимізувати канали збуту продукції тощо. За допомогою економіко-математичних методів можна успішно розв'язувати такі планово-економічні задачі: планування матеріально-технічного забезпечення, визначення оптимальних розмірів підприємства чи його виробничих підрозділів, планування матеріально-технічного забезпечення, оцінка ступеня ризику, прогнозування шляху функціонування організації та ін.

У масштабах підприємства економіко-математичні методи використовують за двома основними напрямками: регулювання підприємницької діяльності та оптимізація управління. Досвід показує, що на цьому рівні найрізноманітніші економічні і організаційні питання можна звести до розв'язання так званих екстремальних задач, що дозволить із багатьох ймовірних варіантів обрати оптимальний. Розв'язання таких задач допомагає як найвигідніше використати наявні ресурси; знайти найефективніші способи організації виробництва та торгівлі, використання ресурсів, засобів виробництва та ін.

Сучасний банк прикладних програм, баз даних, інформаційних систем дозволяє автоматизувати роботу будь-якого фахівця, не вимагаючи від нього спеціалізованих знань та умінь в галузі ІТ. Тому нагальною є потреба у використанні таких засобів для удосконалення роботи персоналу та управлінських кадрів.

При виконанні кваліфікаційної роботи комп'ютерна обробка даних з використанням відповідного програмного забезпечення повинна логічно вписуватися у наведений матеріал, а не виглядати штучно створеною «надбудовою».

Найвдалішим варіантом буде використання кількох різних видів аналізу, а саме: на початку краще всього виконати аналіз вихідних даних за допомогою варіаційних рядів та рядів динаміки; далі можна виконати регресійний, кореляційний чи інші види аналізу чи підбору виробничих функцій; а наприкінці логічним буде пропозиція щодо застосування тієї чи іншої інформаційної системи.

4.2. Постановка та етапи виконання розрахункової задачі із використанням ПК

Згідно логіки викладення матеріалу, комп'ютерну техніку та відповідне програмне забезпечення для розв'язання задач аналізу, прогнозування, оптимізації доцільно використовувати в дослідницько-аналітичному та проектно-рекомендаційному розділах кваліфікаційної роботи на основі попередньо наведених статистичних даних по організації.

У цілому комп'ютерна обробка даних повинна включати:

- загальну постановку задачі (не менше двох задач), при розв'язанні якої передбачається використання ПК (на основі наведених в дослідницько-аналітичному розділі даних щодо стану діяльності об'єкта дослідження, проводиться опис вхідних даних та наводиться загальне формулювання задачі);

- загальний опис методики, що вибрана для проведення розрахунків (обґрунтування вибору задачі певного виду, стисле викладення основних теоретичних положень, алгоритм розв'язання задачі, математичне формулювання задачі. Ця інформація повинна бути викладена або у теоретико-методологічному розділі кваліфікаційної роботи або розміщена у додатках);

- розв'язання задачі із використанням ПК (обґрунтування вибору певного програмного забезпечення та його стисла характеристика: призначення, принцип дії, основні методи обробки даних і т. п.; опис роботи програми: особливості введення даних, проведення розрахунків чи автоматизації дій, отримання результату; обов'язкове відображення результатів у паперовому

варіанті);

– інтерпретація отриманого результату (на основі роздрукованого результату роботи програми дати повну відповідь з точки зору поставленої задачі).

4.3. Основні види задач, які можна використати при написанні кваліфікаційної роботи

Основні види аналітичних, прогнозних та інших задач, а також особливості застосування прикладного програмного забезпечення та спеціалізованих інформаційних систем здобувачі вищої освіти СВО «Магістр» спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» вивчають в межах навчальних дисциплін «Методи прогнозування та обробки інформації». Нижче, в табл. 1 наведений короткий перелік основних класів задач, що можна використати при написанні кваліфікаційної роботи.

4.4. Вимоги до викладу результатів розв'язання розрахункової задачі із використанням ПК

У процесі розв'язання задачі бажано отримані результати (проміжні чи кінцеві) проілюструвати за допомогою графіків, діаграм та інших видів ілюстрацій.

Виконати їх можна за допомогою будь-якого програмного забезпечення (наприклад у обраній прикладній програмі, якщо вона це дозволяє, або в електронних таблицях MS Excel).

Після того, як задача була сформульована і здобувач вищої освіти розв'язав її на ПК за допомогою обраної прикладної програми, необхідно в обов'язковому порядку роздрукувати на принтері вхідні дані, проміжні результати обчислень (по можливості), остаточні результати та графічні ілюстрації (якщо вони були виконані).

Роздруковані результати розв'язання задачі з використанням комп'ютерних програм розмістити у додатках до кваліфікаційної роботи, а в основному тексті дати розгорнуту інтерпретацію отриманого результату (із обов'язковим посиланням на додатки), а також щодо оптимізації її діяльності на його основі.

Таблиця 1

Коротка характеристика основних класів задач, що можна використати при написанні кваліфікаційної роботи

Клас задач	Коротка характеристика
1	2
Статистичний аналіз даних	<p><i>Варіаційні ряди.</i> Систематизація статистичних даних у вигляді рядів розподілу за ознаками, що мають кількісний вираз, називаються варіаційними рядами. Розміри ознак, які характеризують кількісні зміни тих чи інших явищ, зазнають коливань. У певних межах варіюють будь-які соціальні, економічні, соціально-економічні, операційні показники і ці коливання зумовлені певними факторами, що діють у певних напрямках. Від розмаху і розподілу відхилень залежить надійність середніх величин, що дають узагальнюючу характеристику статистичної сукупності (якщо значення ознаки більше відхиляється від середньої, то досліджувана сукупність вважається менш однорідною, а середня менш надійною). Для кількісного виміру варіації досліджуваної ознаки розраховують ряд показників, основними з яких є: розмах варіації, середнє лінійне відхилення, середній квадрат відхилень (дисперсія), середнє квадратичне відхилення, коефіцієнт варіації.</p> <p><i>Ряди динаміки.</i> Ряди динаміки (динамічні ряди) характеризують зміну величини суспільного явища в часі. Це ряд послідовно розташованих у хронологічному порядку значень показника, який у своїх змінах відображає хід розвитку досліджуваного явища.</p> <p>Ряди динаміки дають матеріал для аналізу розвитку соціально-економічних явищ і процесів і їх значення зростає якщо вони ведуться постійно протягом тривалого часу. Їх дослідження дає змогу вивчати процес розвитку явищ, виявляти основні його тенденції та закономірності. Для аналізу рядів динаміки, виявлення головної закономірності розвитку явища в часі використовують ряд показників: абсолютні прирости, темпи росту, темпи приросту, абсолютне значення 1 % приросту, коефіцієнт вирівняності та багато інших.</p> <p><i>Кореляційно-регресійний аналіз.</i> Задачі прогнозно-розрахункового напрямку використовуючи кореляційно-регресійний метод аналізу дають можливість досліджувати закономірності взаємозв'язків між соціальними, економічними, соціально-економічними, операційними показниками, одні з яких виступають в ролі результативних ознак, а інші в ролі факторних. За допомогою цього методу зв'язок між явищами фіксують аналітично у вигляді математичних виразів (функцій).</p> <p>Для аналізу розвитку об'єкту дослідження доцільно провести розрахунки аналітичних характеристик рядів динаміки показників, згідно тематики дослідження (аналіз рекомендується проводити не менше ніж за 10 років).</p>

	<p>За останній календарний рік, в разі потреби, доцільно провести порівняльний аналіз основних показників стану та розвитку об'єкту дослідження з відповідними показниками об'єктів-аналогів.</p> <p>Для опису взаємозалежностей між соціальними, економічними, соціально-економічними або операційними показниками стану та розвитку об'єкту дослідження рекомендується виконати підбір відповідної виробничої функції.</p>
<p>Оптимізаційні задачі</p>	<p><i>Задачі оптимального виробництва (задачі про використання ресурсів).</i></p> <p>Складається план виробництва продукції кількох найменувань, враховуючи обсяги наявних ресурсів та обмеження на виробничі можливості, щоб отримати максимальний зиск від реалізації продукції (або мінімізувати собівартість чи ін.). при цьому приймаються <i>Задачі розкрою матеріалів.</i></p> <p>Необхідно знайти такий план розкрою вихідного матеріалу, який забезпечуватиме максимальну кількість комплектів. Тобто враховується, що вихідного матеріалу є обмежена кількість і кожна одиниця матеріалу може розкроюватися кількома різними способами.</p> <p>Методи розв'язання названих оптимізаційних задач об'єднані в розділ математики, який називається <i>математичним програмуванням.</i></p> <p>За допомогою цих методів можна знайти оптимальні господарські рішення, змодельовати різноманітні ситуації в сільському господарстві. Модель завжди має конкретний економічний зміст і „прив'язана” до певної проблеми сільськогосподарського виробництва.</p> <p>Так, наприклад, можна навести наступні групи економіко-математичних моделей, які застосовуються в плануванні і організації сільськогосподарського виробництва:</p> <ul style="list-style-type: none"> Моделі оптимізації структури посівних площ. Моделі оптимізації структури і обороту стада сільськогосподарських тварин. Моделі оптимізації кормових раціонів тварин. Моделі оптимального виробництва і використання кормів Моделі оптимального розподілу мінеральних добрив. Моделі оптимізації складу та використання машинно-тракторного парку. Моделі оптимального поєднання галузей на сільськогосподарських підприємствах та ін. гіпотези, що вартість одиниці продукції є сталою величиною, обсяги продукції всіх найменувань будуть повністю реалізовані, витрати на зберігання ресурсів і продукції та транспортування при цьому не враховуються і т. ін. Не зважаючи на такі припущення подібні задачі виникають дуже часто при короткостроковому плануванні. <p><i>Задачі складання раціону (задачі про дієту, задачі про суміші).</i></p> <p>Використовуючи певні види кормів і добавок, що мають відомий за кількістю поживних речовин склад на одиницю виміру, так спланувати раціон харчування, щоб повністю забезпечити потреби тварин (людей) у необхідних харчових речовинах, при мінімальних витратах на корми.</p>

	<p>Звичайно, плануючи раціон харчування, слід враховувати і біологічні особливості окремих видів тварин, сезонні відмінності, термін планування раціону і т.п.</p> <p><i>Задачі про використання виробничих потужностей (задача про завантаження обладнання).</i></p> <p>Складається такий план завантаження обладнання (тобто розподіляється випуск продукції між обладнанням таким чином), щоб витрати на виробництво всієї продукції були мінімальними (або прибуток від реалізації продукції максимальним і та. ін.).</p>
<p>Процеси розподілу</p>	<p>Задачі обумовлені завжди наявною певною обмеженістю ресурсів і засобів, необхідних для функціонування певної системи.</p> <p>Зміст задачі – пошук такого плану розподілу ресурсів, який би забезпечував результат, оптимальний за певним критерієм якості. Ці задачі розв’язуються засобами математичного програмування та методами планування мереж.</p> <p>До цього ж класу належать задачі <i>пошуку оптимального шляху</i> за певними критеріями: найменших витрат часу та коштів на переміщення, найкоротшого шляху, тощо при наявності певних обмежень.</p>
<p>Процеси управління запасами</p>	<p>Під терміном “запаси” розуміють не лише матеріальні цінності, але й виробничі потужності, трудові ресурси і т. ін.</p> <p>Досліджується співвідношення вартості витрат на постачання та зберігання запасів (ресурсів) зі збитками, що обумовлені їх відсутністю. Наслідком розв’язання відповідної задачі є рекомендації щодо обсягів і періодів поставок, обсягів страхових запасів і т. ін.</p> <p>Для розв’язання задачі в залежності від її специфіки використовують математичний апарат лінійного, нелінійного, динамічного та стохастичного програмування.</p>
<p>Задачі ремонту, експлуатації та заміни обладнання</p>	<p>Зміст таких задач визначається розробкою рекомендацій стосовно термінів ремонту та зміни обладнання з урахуванням витрат на виконання відповідних операцій. Математично подібними до названих є задачі заміни кадрів і робочої сили, а розв’язання таких задач вимагає широких соціологічних досліджень, обумовлених психолого-демографічними факторами.</p>
<p>Моделювання конфліктних і конкурентних процесів</p>	<p>Принципово значимою властивістю таких задач є моделювання поняття оптимальності, яке в багатьох випадках визначає і використовуваний математичний апарат і практичне втілення розв’язку.</p> <p>При розв’язанні таких задач широко й ефективно використовується апарат теорії ігор у поєднанні зі статистичними методами з метою пошуку такого режиму поведінки конфліктуючих сторін, який би забезпечував максимальний виграш або мінімальний програш.</p> <p>Конфлікт виникає через розмаїття або різноплановість інтересів, через розбіжність цілей сторін та ін. Наприклад, планування політики на певний період вимагає узгодження протилежних і несполучних вимог: зростання обсягів надання послуг (виробництва), збільшення результативності, покращання екології та ін. Протидія зацікавленим</p>

	стороні може бути не лише наслідком усвідомлених дій, а й результатом об'єктивно існуючих, але непередбачених у повному обсязі умов. Характерною особливістю відповідних моделей є розробка математичного апарату з прийняття рішень в умовах невизначеності.
Системи масового обслуговування	Розбудовуються для аналізу основ проектування відповідних систем, дослідження ефективності їх функціонування та спроможності забезпечувати цільове призначення, наприклад, визначення терміну виконання замовлень необхідної кількості каналів обслуговування, появи черги, пропускної спроможності системи і т. ін.
Задачі прогнозування	Складання прогнозу на основі різних кількісних та якісних методів. Використання статистичної бази даних для обґрунтованого передбачення майбутнього (наївні моделі, прогнозування з урахуванням сезонності, комбінування прогнозів тощо)
Імітаційне моделювання	Дослідження поведінки виробничих та соціально-економічних систем та прийняття управлінських рішень (системне моделювання, логічне моделювання, імітаційні моделі процесів, імітаційні моделі організацій і об'єднань тощо)

Обов'язкові складові викладу результатів застосування комп'ютерних програм в кваліфікаційній роботі: постановка задачі, опис методики, обґрунтування вибору програмного забезпечення, роздруковані результати розрахунків на ПК та інтерпретація результатів із висновками та пропозиціями.

4.5. Обґрунтування використання автоматизованої інформаційної системи (АІС) та вимоги до його викладу

При написанні проектного розділу кваліфікаційної роботи окрім суто розрахункових задач, при розв'язанні яких використовуються методи економіко-математичного моделювання, статистичного аналізу даних та ін., доречною та ефективною є пропозиція та обґрунтування використання автоматизованої інформаційної системи (АІС) згідно реалізації новацій у контексті обраної теми. Із сучасними програмними комплексами здобувачі вищої освіти знайомляться при вивченні навчальної дисципліни «Управління інформаційними зв'язками».

Використовуючи інформаційні системи (або ж окремі їх модулі) різного цільового призначення на прикладі конкретної організації (служби, відділу) можна запропонувати (нижче запропонований перелік не є вичерпним):

- автоматизацію документообігу;
- автоматизацію фінансово-економічної діяльності організації;
- упорядкування та структурування інформаційної бази об'єкту дослідження;
- автоматизацію всіх операцій з управління персоналом;
- автоматизацію управління комерційною діяльністю підприємства та

відносинами з клієнтами (CRM-системи);

– автоматизацію управління діяльністю підрозділів та кожного співробітника, планування робочого часу та постановки й виконання задач всередині системи Інтранет;

– представництво організації в мережі Інтернет (власний сайт, реєстрацію на загальноукраїнських порталах тощо).

Обґрунтування придатності обраної АІС для вирішення поставлених у кваліфікаційній роботі завдань та доцільності її впровадження має складатись із таких наступних кроків та дій.

1. Постановка проблеми, що потребує вирішення за допомогою впровадження АІС, короткий аналіз пропозицій існуючого програмного забезпечення (назви, регіон поширення, призначення, масштабність).

2. Коротке обґрунтування здійсненого вибору АІС для обґрунтування подальшого впровадження (достатність функцій, відповідність розмірам організації, напряму діяльності, доступність ціни, наявність технічної бази (характеристики наявного обладнання комп'ютерного та мережевого) та ресурсного потенціалу у вигляді фахівців, консультантів, іншого програмного забезпечення (можна подати у вигляді схем, таблиць)).

3. Опис етапів застосування обраної АІС, приклади можливого розв'язання окремих задач, що супроводжуються копіями екрану при роботі обраної системи, поданих у кваліфікаційній роботі у вигляді рисунків та додатків.

4. Проведення розрахунків витрат на впровадження обраної АІС із урахуванням всіх можливих статей (таблиця із переліком статей передбачуваних витрат), зазначення обраної методики розрахунку витрат.

5. Розрахунок результативності впровадження обраної та описаної АІС на основі аналізу фактичних результатів діяльності організації (розділ 2 роботи) та співставлення із очікуваними додатковими витратами та результатами (зокрема, плановим зменшенням витрат). Для розрахунку ефективності впровадження АІС можна використати один із відомих та науково-обґрунтованих методів, наприклад, метод сценаріїв, один із методів імітаційного моделювання, метод окупності тощо.

6. Інтерпретація очікуваних результатів впровадження АІС.

Обов'язкові складові викладу обґрунтування впровадження АІС: постановка проблеми, коротке обґрунтування здійсненого вибору АІС, опис етапів застосування обраної АІС, результати розрахунку результативності впровадження, короткий висновок.

4.6. Організація консультування здобувачів вищої освіти щодо застосування прикладних комп'ютерних програм

Викладачі кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій

здійснюють консультивання здобувачів вищої освіти щодо застосування ними прикладних комп'ютерних програм при проведенні досліджень за темою кваліфікаційної роботи та інтерпретації їх результатів.

Постановка задачі та вибір методу її розв'язання здійснюється здобувачем вищої освіти або самостійно, або під керівництвом викладача-консультанта чи офіційного керівника кваліфікаційної роботи на основі:

- основних вихідних даних, що характеризують стан та розвиток об'єкту дослідження,

- знань, умінь та навичок, отриманих при вивченні дисциплін «Методи прогнозування та обробки інформації»

Програмне забезпечення здобувачем вищої освіти обирається:

- на власний розсуд;

- за рекомендацією викладача-консультанта чи офіційного керівника кваліфікаційної роботи;

- на основі відповідних методичних вказівок щодо використання прикладного програмного забезпечення при написанні кваліфікаційної роботи, з якими можна ознайомитись на кафедрі економічної кібернетики та інформаційних технологій.

Факт узгодження постановки задачі та/або виду автоматизованої інформаційної системи, рекомендованої до впровадження, підтверджується викладачем-консультантом в бланку «Завдання на кваліфікаційну роботу здобувачу вищої освіти» (*додаток В*).

Для погодження напрацювань із застосування прикладних комп'ютерних програм здобувачу вищої освіти необхідно подати викладачу-консультанту з кафедри економічної кібернетики та інформаційних технологій частину кваліфікаційної роботи, де викладено результати розв'язання певних статистичних, аналітичних, прогнозно-розрахункових задач та/або обґрунтування використання автоматизованої інформаційної системи.

Факт погодження напрацювань здобувача вищої освіти підтверджується підписом викладача-консультанта із застосування прикладних комп'ютерних програм на завданні до кваліфікаційної роботи (*додаток В*).

РОЗДІЛ 5

ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

Загальні вимоги.

Оформлення кваліфікаційної роботи має відповідати загальним вимогам до наукових робіт згідно з державним стандартом ДСТУ 3008-95 «Документація. Звіти у сфері науки та техніки. Структура і правила оформлення».

Кваліфікаційна робота має бути написана державною мовою.

Текст кваліфікаційної роботи набирають на комп'ютері через 1,5 міжрядкові інтервали (29-30 рядків на сторінці), друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм); шрифт текстового редактора – Word Times New Roman, розмір 14 мм. Поля: зліва – не менше 25 мм, справа - не менше 10 мм, зверху і знизу – не менше 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту – однаковою.

Помилки, описки і графічні неточності, виявлені у процесі виконання кваліфікаційної роботи, допускається виправляти підчищенням, або з використанням коректора і нанесенням на тому ж місці виправленого тексту (графіки) машинописним чи рукописним способом (чорними чорнилом, пастою, тушшю). Допускається наявність не більше двох виправлень на одній сторінці.

Пошкодження аркушів, помарки і сліди неповністю видаленого попереднього тексту в роботі не допускаються.

Список використаної літератури має містити не менш 70 літературних джерел, 70 % з них опублікованих за останні 10 років.

Якщо у кваліфікаційній роботі наводяться маловідомі скорочення, нові символи, позначення, то їх перелік налається перед вступом і вноситься до змісту як «Перелік умовних позначень». Перелік умовних скорочень надається у вигляді окремого списку, який розміщують перед змістом, після завдання. Перелік слід друкувати у дві колонки, у лівій за абеткою наводять скорочення, у правій - детальне розшифрування.

Завершену і оформлену належним чином кваліфікаційну роботу обов'язково підписує автор на останній сторінці списку використаних джерел.

Мова кваліфікаційної роботи – державна, стиль – науковий, чіткий, без орфографічних і синтаксичних помилок, послідовність – логічна. Пряме переписування у роботі матеріалів із літературних джерел є неприпустимим без посилання на них.

Титульна сторінка кваліфікаційної роботи оформляється за єдиним зразком (*див. додаток*). За титульною сторінкою розміщують «Пояснювальна записка» (*див. додаток*) потім «Завдання на кваліфікаційну роботу» (*див. додаток*). П'ята сторінка тексту – «ЗМІСТ». Далі йде «ВСТУП», цією

сторінкою відкривається нумерація роботи.

Роздруковані на ЕОМ програмні документи повинні відповідати формату А4 (мають бути розрізаними за потреби), їх розміщують в додатках.

Текст основної частини кваліфікаційної роботи поділяють на розділи та підрозділи.

Заголовки структурних частин кваліфікаційної роботи «ЗМІСТ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами по центру без абзацного відступу з вирівнюванням по ширині. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з двох або більше речень, їх розділяють крапкою.

Відстань між заголовком розділу та підрозділу – 1 рядок, між заголовком та текстом – 1 рядок.

Кожну структурну частину кваліфікаційної роботи (розділ) треба починати з нової сторінки. Між останнім реченням попереднього підрозділу та заголовком наступного підрозділу робиться відступ 2 рядки. До загального обсягу роботи не входять додатки, список використаних джерел, таблиці та рисунки, які повністю займають сторінку. Всі сторінки зазначених елементів кваліфікаційної роботи підлягають суцільній нумерації.

Зміст має відповідати плану роботи. На сторінці зі змістом навпроти кожної складової кваліфікаційної роботи проставляються номери сторінок, які вказують на початок викладення матеріалу.

Нумерація. Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, рисунків (малюнків), таблиць, формул подають арабськими цифрами без знака №. Нумерація сторінок кваліфікаційної роботи має бути наскрізною (включаючи ілюстрації) і проставлятися у правому верхньому куті аркуша без крапки.

Першою сторінкою є титульний аркуш, який входить до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші, аркушах завдання та аркуші змісту номер сторінки не ставиться. Нумерація сторінок проставляється, починаючи зі «Вступу».

Номер проставляють у правому верхньому куті аркуша без крапки в кінці, шрифт Times New Roman 12-го розміру.

Текст *основної частини* кваліфікаційної роботи поділяють на розділи та підрозділи. Кожний розділ починають з нової сторінки.

Складові кваліфікаційної роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» не нумерують.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», без крапки, а потім з нового рядка друкують заголовок розділу великими літерами.

Підрозділ нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Наприкінці номера підрозділу ставиться крапка. Наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Наприкінці заголовка крапки не ставлять.

Наприклад:

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

2.1. Організаційно-економічна характеристика об'єкту дослідження

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. В кінці номера підрозділу ставиться крапка, наприклад: «2.3.» (третій підрозділ другого розділу). Потім у тому ж рядку наводять заголовок підрозділу.

Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в кваліфікаційній роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Як зазначалось вище, ілюстрації і таблиці, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до суцільної нумерації сторінок. Таблицю, малюнок або рисунок, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розміщують у відповідних місцях після згадування у тексті або в додатках.

Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. У правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розміщують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу та порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2» (друга таблиця першого розділу).

При перенесенні частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовж. табл.» і вказують номер таблиці. Приклад перенесеної таблиці подано на стор. 48 даних методичних

рекомендацій.

Формули в кваліфікаційній роботі (якщо їх більше однієї) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Нумери формул пишуть біля правого поля аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу).

Примітки до тексту і таблиць, в яких наводять довідкові та пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах однієї сторінки. Якщо приміток на одному аркуші кілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку (шрифт Times New Roman 12-го розміру, інтервал 1,0 («одинарний»).

Наприклад:

Примітки:

1. ...

2. ...

Якщо є одна примітка, то її складові частини не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

Ілюстрації. Ілюструють кваліфікаційну роботу, виходячи із певного загального задуму, за ретельно продуманим тематичним планом, що допомагає уникнути ілюстрацій випадкових, пов'язаних із другорядними деталями тексту, запобігти невиправданим пропускам ілюстрацій до найважливіших тем. Кожна ілюстрація має відповідати тексту, а текст – ілюстрації.

Ілюстрації слід наводити безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці, ілюстрації, розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Ілюстрацію, розміри якої більше формату А4, рекомендується розміщувати у додатках. Назви ілюстрацій розміщують після їх номерів. За необхідності ілюстрації доповнюють пояснювальними даними (підписуноквий підпис).

Підпис під ілюстрацією зазвичай має чотири основних елементи:

– найменування графічного сюжету, що позначається скороченим словом «Рис.»;

– порядковий номер ілюстрації, який вказується без знака номера арабськими цифрами;

– тематичний заголовок ілюстрації, що містить текст із якомога стислішою характеристикою зображеного;

– експлікацію, яка будується так: деталі сюжету позначають цифрами, що виносять у підпис, супроводжуючи їх текстом. Треба зазначити, що експлікація не замінює загального найменування сюжету, а лише пояснює його.

Наприклад:

Рис. 1.2. Склад підсистем системи управління персоналом
ТОВ «Дружба», 2019 р.

або

Рис. 1.2. Схема організаційної структури підприємства:

- 1 – основні підрозділи;
- 2 – допоміжні підрозділи;
- 3 – обслуговуючі підрозділи.

Відстань між назвою рисунку і текстом 1 рядок.

Основними видами ілюстративного матеріалу в кваліфікаційних роботах є: креслення, технічний рисунок, схема, фотографія, діаграма, графік.

Не варто оформляти посилання на ілюстрації як самостійні фрази, в яких лише повторюється те, що міститься у підписі. У тому місці, де викладається тема, пов'язана з ілюстрацією, і де читачеві треба вказати на неї, розміщують посилання у вигляді виразу в круглих дужках «(рис. 3.1)» або зворот типу: «...як це видно з рис. 3.1» або «... як це показано на рис. 3.1».

Якість ілюстрацій повинна забезпечувати їх чітке відтворення (електрографічне копіювання, мікрофільмування). Ілюстрації мають бути чорно-білими, з використанням штрихування.

Таблиці. Цифровий матеріал, як правило, повинен оформлятися у вигляді таблиць. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці мають бути посилання в тексті. Кожна таблиця повинна мати номер і назву. Назву таблиці друкують жирним шрифтом малими літерами (крім першої великої) і розміщують над таблицею симетрично до тексту. Назва має бути стислою і відбивати зміст таблиці.

За логікою побудови таблиці її логічний суб'єкт, або підмет (позначення тих предметів, які в ній характеризуються), розміщують у боковій частині, шапці, чи в них обох, а не в центрі таблиці, присудок, таблиці (тобто дані, якими характеризується підмет) – у центральній частині, а не в шапці чи боковій частині. Кожен заголовок над графою стосується всіх даних цієї графи, кожен заголовок рядка в боковій частині – всіх даних цього рядка.

Заголовок кожної графи в шапці таблиці мусить бути по можливості коротким. Слід уникати повторів тематичного заголовка в заголовках граф, одиниці виміру зазначати у тематичному заголовку, виносити до узагальнюючих заголовків слова, що повторюються.

Вимоги до оформлення таблиць:

Бокова частина таблиці, як і шапка, потребує лаконічності. Повторювані слова тут також виносять в об'єднувальні рубрики; загальні для всіх заголовків слова розміщують у заголовку над ними.

У центральній частині таблиці повторювані елементи, які стосуються до всієї таблиці, виносять у тематичний заголовок або в заголовок графи; однорідні числові дані розміщують так, щоб їх класи збігалися; неоднорідні – посередині графи; лапки використовують тільки замість однакових слів, які стоять одне під одним.

Таблиця Х.Х

Назва таблиці

Шапка					Заголовки граф Підзаголовки граф
Рядки					

Бокова частина (заголовки рядків) Графи (колонки)

Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони складають одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Текст таблиці друкують 12 шрифтом з одинарним інтервалом, у виняткових випадках – 10 шрифтом. Графу з порядковими номерами рядків до таблиці включати не треба.

Приклад оформлення таблиці:

Таблиця 2.4

Динаміка середньооблікової чисельності працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві ТОВ «Промінь», 2017-2021 рр.

Показники	Роки					2021 р. до 2017 р.	
	2017	2018	2019	2020	2021	+, -	%
Середньооблікова чисельність працівників, зайнятих у сільськогосподарському виробництві, осіб	166	159	152	145	140	-14	84,4
у т. ч в тваринництві	89	62	63	59	48	-41	53,9
в рослинництві	77	77	83	85	92	+15	119,5

Таблицю розміщують так, щоб її можна було читати без повороту переплетеного блоку кваліфікаційної роботи або з поворотом за стрілкою годинника. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на наступну сторінку.

При перенесенні таблиці на наступну сторінку назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах однієї сторінки. Якщо рядки або графи таблиці виходять за формат сторінки, то в першому випадку в кожній частині таблиці повторюють її шапку, в другому – бокову частину.

Приклад оформлення перенесеної таблиці:

Таблиця 2.8

Оцінка складових елементів соціального пакету

у ДП «СП «Ювілейне», 2021 р.

Вид компенсації	Соціальне забезпечення	Економічне обґрунтування	Кількість балів в системі
1	2	3	4
Компенсація на харчування, надання комплексного обіду	Підвищення задоволеності працею за рахунок збільшення комфорту	Підвищення доходу працівника за рахунок зниження витрат на харчування	25
Доставка працівників до місця роботи службовим транспортом	Підвищення задоволеності працею за рахунок збільшення комфорту	Підвищення доходу працівника за рахунок зниження витрат на транспорт	10

Продовж. табл. 2.8

1	2	3	4
Надання матеріальної допомоги (безпроцентні позики)	Підвищення лояльності працівника до підприємства за рахунок відчуття турботи про нього	Підвищення доходу працівника	12
.....
.....

Коли текст, який повторюється в графі таблиці, складається з одного слова, його можна замінювати лапками; якщо з двох або більше слів, то при першому повторенні його замінюють словами «Те саме», а далі лапками. Ставити лапки замість цифр, марок, знаків, математичних і хімічних символів, які повторюються, не можна. Якщо цифрові або інші дані в якомусь рядку

таблиці не подають, то в ньому ставлять прочерк. Якщо показник не розраховується – ставиться «х».

Формули. При використанні формул у кваліфікаційній роботі необхідно дотримуватися певних правил їх оформлення. Формули виконуються в редакторі формул Microsoft Equation 3.0.

Найбільші, а також довгі та громіздкі формули, котрі мають у складі знаки суми, добутку, диференціювання, інтегрування, розміщують на окремих рядках. Це стосується також і всіх нумерованих формул. Для економії місця кілька коротких однотипних формул, відокремлених від тексту, можна подати в одному рядку, а не одну під одною. Невеликі нескладні формули, що не мають самостійного значення, вписують всередині рядків тексту.

Пояснення значень символів і числових коефіцієнтів слід наводити безпосередньо під формулою в тій послідовності, в якій вони наведені у формулі. Значення кожного символу і числового коефіцієнта записують з нового рядка. Перший рядок пояснення починають зі слова «де» без двокрапки.

Рівняння і формули повинні бути відокремлені від тексту. Вище і нижче кожної формули залишають інтервал, що становить один рядок. Якщо рівняння не вміщується в один рядок, його переносять після знака рівності (=) або після знаків (+), (-), (х або ·).

Приклад оформлення формул:

$$P_n = C_n \times I_n, \quad (1.2)$$

де P_n – річна продуктивність праці;

C_n – погодинна продуктивність праці;

I_n – інтенсивність праці.

Наведена формула була надрукована в першому розділі і мала другий порядковий номер.

Порядкові номери позначають арабськими цифрами в круглих дужках біля правого поля сторінки без крапок від формули до її номера. Якщо номер не вміщується у рядку з формулою, формулу переносять на наступний рядок. Номер формули при її перенесенні вміщують на рівні останнього рядка. Номер формули-дробу подають на рівні основної горизонтальної риски формули.

Загальне правило пунктуації в тексті з формулами таке: формула входить до речення як його рівноправний елемент. Тому в кінці формул і в тексті перед ними розділові знаки ставлять відповідно до правил пунктуації.

Двокрапку перед формулою ставлять лише у випадках, передбачених правилами пунктуації: а) у тексті перед формулою є узагальнююче слово; б)

цього потребує побудова тексту, що передує формулі.

Розділовими знаками між формулами, котрі йдуть одна під одною і не відокремлені текстом, можуть бути кома або крапка з комою безпосередньо за формулою до її номера.

Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

При написанні кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти повинен посилатися на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться в кваліфікаційній роботі, або на ідеях і висновках яких розроблюються проблеми, завдання, питання, вивченню яких присвячена Кваліфікаційна робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи, перевірити достовірність відомостей про цитування документа, забезпечують необхідну інформацію про нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал, не включений до останнього видання.

Коли використовують відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання в кваліфікаційній роботі.

Під час роботи з різними джерелами науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, оскільки найменше скорочення може спотворити зміст, викладений автором. Посилання в тексті на джерела наводять у квадратних дужках із зазначенням джерела та сторінки. Перша цифра у квадратних дужках відповідає номеру джерела у списку використаних джерел, друга – номеру сторінки (наприклад, [32, с. 85]).

Посилання в тексті кваліфікаційної роботи на групу джерел слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-7]...».

В кінці назв запозичених таблиць та рисунків слід вказати номер використаного джерела.

Наприклад:

Рис. 1.3. Системна модель стратегії управління потенціалом [26, с. 125]

Коли в тексті кваліфікаційної роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у квадратних дужках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Наприклад:

Цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення каналів зв'язку

між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передавання інформації [6, с. 25]».

Відповідний опис у переліку посилань:

6. Дейнеко Л. В. Економічні проблеми розвитку харчової промисловості України та її регіонів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня докт. екон. наук : спец. 08.10.01 «Розміщ. прод. сил і регіон. екон.». К., 2015. 29 с.

Посилання на ілюстрації кваліфікаційної роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад: «рис. 1.2».

Посилання на формули кваліфікаційної роботи вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад: «... у формулі (2.1)».

На всі таблиці кваліфікаційної роботи необхідно посилатися в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 1.2».

У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того іншого друкованого твору слід наводити цитати. Науковий етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором.

Загальні вимоги до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення автора кваліфікаційної роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках

ставлять знак оклику або знак питання;

є) коли автор кваліфікаційної роботи, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, то робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора кваліфікаційної роботи, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки. Варіантами таких застережень є: (курсив наш. – М.Х.), (підкреслено мною. – М.Х.), (розбивка моя. – М.Х.).

Оформлення списку використаних джерел.

Наприкінці кваліфікаційної роботи наводиться *список використаних джерел*. До цього списку включаються публікації вітчизняних і зарубіжних авторів, на які є посилання в роботі. Всі джерела вказуються тією мовою, якою вони видані.

Під час складання списку використаних джерел необхідно дотримуватися національного стандарту ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання». Він прийнятий для уніфікації складання бібліографічного опису на міжнародному рівні, забезпечення можливості обміну результатами каталогізації, або за допомогою порталу <http://vak.in.ua>

Список використаних джерел – елемент бібліографічного апарату, котрий містить бібліографічні описи використаних джерел і розміщується після висновків.

Джерела можна розміщувати одним із таких способів: у порядку появи посилань у тексті (найбільш зручний для користування і рекомендований при написанні кваліфікаційної роботи), в алфавітному порядку прізвищ перших авторів або заголовків, у хронологічному порядку.

**Правила укладання бібліографічного опису для
Списку використаних джерел з урахуванням нормативних положень
ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація.
Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання з
урахуванням правок (код УКНД 01.140.40)**

У ДСТУ 8302:2015 є посилання на такі нормативні документи:
ДСТУ 2732:2004 Діловодство й архівна справа. Терміни та визначення
понять

ДСТУ 3017:2015 Інформація та документація. Видання. Основні види.
Терміни та визначення понять.

ДСТУ 3582:2013 Інформація та документація. Бібліографічний опис.
Скорочення слів і словосполучень в українській мові. Загальні вимоги та
правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ)

ДСТУ 6095:2009 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Правила скорочення заголовків і слів у заголовках публікацій (ГОСТ 7.88-2003, MOD)

ДСТУ 7093:2009 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів і словосполук, поданих іноземними європейськими мовами (ГОСТ 7.11-2004, MOD; ISO 832:1994, MOD)

ДСТУ 7157:2010 Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості

ДСТУ ГОСТ 7.1:2006 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.1-2003, IDT)

ДСТУ ГОСТ 7.80:2007 Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Бібліографічний опис. Заголовок. Загальні вимоги та правила складання (ГОСТ 7.80-2000, IDT)

ГОСТ 7.0-84 Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическая деятельность. Основные термины и определения (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічна діяльність. Основні терміни та визначення)

ГОСТ 7.12-93 Система стандартів по информации, библиотечному и издательскому делу. Библиографическая запись. Сокращение слов на русском языке. Общие требования и правила (Система стандартів з інформації, бібліотечної та видавничої справи. Бібліографічний запис. Скорочення слів російською мовою. Загальні вимоги та правила).

Наказ МОН України № 40 рекомендує: Бібліографічний опис списку використаних джерел у дисертації може оформлятися здобувачем наукового ступеня за його вибором з урахуванням Національного стандарту України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» або одним зі стилів, віднесених до рекомендованого переліку стилів оформлення списку наукових публікацій.

Бібліографічний опис використаного джерела може обмежуватися обов'язковою інформацією, необхідною для однозначної ідентифікації цього джерела.

Загальні правила та основні вимоги до укладання бібліографічного опису за ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання:

- опис здійснюється мовою оригіналу;
- вказівки тому, частини, випуску, номеру, а також на рік видання подаються арабськими цифрами;
- назва місця видання подається повністю;

- опис документу здійснюється за титульною сторінкою. Відсутні відомості позичають з інших місць документу: обкладинки, зворотного боку титульної сторінки, передмови, змісту, вихідних даних тощо;
- подання інформації не з титульної сторінки дозволено без квадратних дужок;
- дозволено укладати в скороченій формі, обмежуючись необхідною для ідентифікації інформацією;
 - заголовок – від одного до трьох авторів або назва;
 - повторення відомостей про автора/ів за навскісною рисою не обов'язково;
 - подання чотирьох і більше авторів перед назвою – не обов'язково, тільки за необхідності. Дозволено подати за навскісною рисою одного автора та словосполучення «та ін.»;
 - подання позначення матеріалу не обов'язково;
 - подання назви видавництва або прізвища видавника не обов'язково;
 - подання відомостей про серію та Міжнародний стандартний номер не обов'язково;
 - дозволено в аналітичному описі розділовий знак «дві навскісні» замінювати крапкою, а назву документу виділяти шрифтом. Назву дозволено скорочувати.
 - дозволено словосполучення «Режим доступу» або еквівалент іншою мовою замінити «URL»;
 - рекомендується застосовувати DOI замість електронної адреси.

Приклади оформлення списку використаних джерел, відповідно до ДСТУ 8302:2015

КНИГИ	
<i>Приклади</i>	<i>Однотомні видання</i>
один автор	Битяк Ю. П. Державна служба в Україні: організаційно-правові засади: монографія. Харків: Право, 2005. 304 с. Краснова М. В. Договори в екологічному праві України: навч. посіб. / Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ: Алерта, 2012. 216 с. Кузніченко С. О. Закон України "Про правовий режим надзвичайного стану": наук.-практ. комент. / Одес. держ. ун-т внутр. справ. Харків: Право, 2015. 164 с. Тертишник В. М. Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України: із змін, та допов. на 12 берез. 2016 р. 12-те вид., допов. і переробл. Київ: Правова єдність, 2016. 810 с. Johnson L. K. Bombs, bugs, drugs and thugs: intelligence and America's quest for security. New York; London: New York University Press, 2000. 326 p.

два автори	Васильєв С. В., Ніколенко Л. М. Доказування та докази у господарському процесі України: монографія. Харків: Еспада, 2004. 192 с.
	Каткова Т. В., Каткова А. Г. Закінчення досудового слідства у кримінальних справах: практ. посіб. Харків: Право, 2011. 136 с. Петришина М. О., Петришин О. А. Міжнародно-правові стандарти у сфері місцевого самоврядування: наук. доп. / Нац. акад. прав, наук України, НДІ держ. буд- ва та місц. самоврядування. Харків: Право, 2016. 44 с. (Серія "Наукові доповіді").
три автори	Комаров В. В., Світлична Г. О., Удальцова І. В. Окреме провадження: монографія / за ред. В. В. Комарова. Харків: Право, 2011. 312 с. Сичевський В. В., Харитонов Є. І., Олейніков Д. О. Науково-практичний коментар до розділу І Особливої частини Кримінального кодексу України (Злочини проти основ національної безпеки України) / Служба безпеки України. Харків: Право, 2016. 232 с. (Бібліотека слідчого). Heifer M. E., Kemper S., Krugman R. D. The battered child. 5th ed. Chicago, IL: University of Chicago Press, 1997. 700 p.
чотири і більше авторів	Прилипко С. М., Ярошенко О. М., Мороз С. В., Малиновська К. А. Укладення трудового договору: теоретико-прикладне дослідження: монографія. Харків: Юрайт, 2013. 288 с. Коллективні політичні права і свободи людини та громадянина в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / Є. І. Григоренко та ін.; Харків, нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків: [б. в.], 2013. 352 с. The mutual fund industry: Competition and investor welfare / R. G. Hubbard et al. New York, NY: Columbia University Press, 2010. 256 p.
автор(и) та редактор(и)/упорядник(и)	Гель А. П., Семаков Г. С., Яковець І. С. Кримінально-виконавче право України: навч. посіб. / ред. А. Х. Степанюк. Київ: Юрінком Інтер, 2008. 624 с. Грошевий Ю. М. Вибрані праці / упоряд.: О. В. Капліна, В. І. Маринів. Харків: Право, 2011. 656 с. Петрик О. І. Шлях до цінової стабільності: світовий досвід і перспективи для України: монографія / відп. ред. В. М. Геєць. Київ: УБС НБУ, 2008. 369 с. Plath S. The unabridged journals / ed. K. V. Kukil. New York, NY: Anchor, 2000. 680 p.
автор(и) та перекладач(и)	Laplace P.S. A philosophical essay on probabilities / trans.: F. W. Truscott, F. L. Emory. Original work published 1814. New York, NY: Dover, 1951. 196 p.
без автора	Галузева економічна політика держави: проблеми правового забезпечення: колект. моногр. / за наук. ред. Д. В. Задихайла. Харків: Юрайт, 2013. 520 с. (Серія "Наукові праці кафедри господарського права Національного університету "Юридична академія України імені Ярослава Мудрого"; т. 1). Конституція України: наук.-практ. комент. / редкол.: В. Я. Тацій (голова) та ін. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2012. 1128 с. Настільна книга детектива, прокурора, судді: коментар антикорупційного законодавства/ ред. М. І. Хавронюк. Київ: Дакор, 2016. 496 с. Політологічний енциклопедичний словник / упоряд. В. П. Горбатенко. 2-ге вид., переробл. і допов. Київ: Генеза, 2004. 736 с.

	<p>Правове виховання в сучасній Україні: монографія / за заг. ред.: В. Я. Тацій, А. П. Гетьман, О. Г. Данильян. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2013. 440 с.</p> <p>Протидія терористичній діяльності: міжнародний досвід і його актуальність для України: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., 30 верес. 2016 р. Київ: Нац. акад. прокуратури України. 2016. 432 с.</p> <p>Twenty-four hours a day. Miami, FL: BN Publishing, 2010. 400 p.</p>
<i>Приклади</i>	<i>Багатотомні видання</i>
	<p>Велика українська юридична енциклопедія: у 20 т. / Нац. акад. прав, наук України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2016. Т. 1: Історія держави і права України. 848 с.</p> <p>Енциклопедія історії України: у 10 т. / НАН України, Ін-т історії України. Київ: Наук, думка, 2005. Т. 9. 944 с.</p> <p>Кримінальне право України. Загальна частина: підручник: у 2 т. / за ред.: В. В. Сташис, В. Я. Тацій. 4-те вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2010. Т. 1. 456 с.</p> <p>Науково-практичний коментар Кримінального процесуального кодексу України: у 4 т. / ред. О. В. Стовба. Харків: Апостиль, 2015. Т. 2. 329 с.</p> <p>Правова система України: історія, стан та перспективи: у 5 т. / Акад. прав, наук України. Харків: Право, 2009. Т. 2: Конституційні засади правової системи України і проблеми її вдосконалення / заг. ред. Ю. П. Битяк. 576 с.</p>
ІНШІ ВИДАННЯ	
автореферати дисертацій	<p>Кравчук В. М. Припинення корпоративних правовідносин в господарських товариствах: автореф. дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.03 / Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2010. 36 с.</p> <p>Лісов О. С. Новітня вітчизняна історіографія створення та діяльності розвідки і контррозвідки України у 1917-1991 роках: автореф. дис. ... канд. іст. наук: 20.02.22 / Нац. ун-т оборони України ім. Івана Черняховського. Київ, 2017. 20 с.</p>
дисертації	<p>Сокурєнко В. В. Публічне адміністрування сферою оборони в Україні: дис. ... д-ра юрид. наук: 12.00.07 / Нац. акад. внутр. справ. Київ, 2016. 573 с.</p> <p>Костєнко В. О. Економіко-правове забезпечення використання та охорони земель: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.06 / Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2015. 183 с.</p> <p>Bryant B. D. A sequentially articulated experiment to compare two instructional software input infrastructures: Doctoral dissertation / University at Albany. Albany, NY, 1998.150 p.</p>
архівні документи	<p>Лист Голови Спільки «Чорнобиль» Г. Ф. Лєпіна на ім'я Голови Ради Міністрів УРСР В. А. Масола щодо реєстрації Статуту Спільки та сторінки Статуту. 14 грудня 1989 р. ЦДАГО України (Центр, держ. архів громад, об'єднань України). Ф. 1. Оп. 32. Спр. 2612. Арк. 63, 64, 64 зв., 71.</p> <p>Матеріали Ради Народних комісарів Української Народної Республіки. ЦДАВО України (Центр, держ. архів вищ. органів влади та упр. України). Ф. 1061. Оп. 1. Спр. 8-12. Копія; Ф. 1063. Оп. 3. Спр. 1-3.</p> <p>Наукове товариство ім. Шевченка. Львів, наук, б-ка ім. В. Стефаніка НАН України. Ф. 1. Оп. 1. Спр. 78. Арк. 1-7.</p>

патенти	<p>Люмінісцентний матеріал: пат. 25742 Україна: МПК6 С09К11/00, G01T1/28, G21H3/00. № 200701472; заявл. 12.02.07; опубл. 27.08.07, Бюл. № 13. 4 с.</p> <p>Спосіб лікування синдрому дефіциту уваги та гіперактивності у дітей: пат. 76509 Україна. № 2004042416; заявл. 01.04.2004; опубл. 01.08.2006, Бюл. № 8 (кн. 1). 120 с.</p>
препринти	<p>Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль: Ін-т з проблем безпеки АЕС НАН України, 2006. 7, [1] с. (Препринт / НАН України, Ін-т проблем безпеки АЕС; 06-1).</p>
стандарти	<p>ДСТУ 7152:2010. Видання. Оформлення публікацій у журналах і збірниках. [Чинний від 2010-02-18]. Вид. офіц. Київ, 2010. 16 с. (Інформація та документація).</p> <p>ДСТУ ISO 6107-1:2004. Якість води. Словник термінів. Частина 1 (ISO 6107- 1:1996, ШТ). [Чинний від 2005-04-01]. Вид. офіц. Київ: Держспоживстандарт України, 2006. 181 с.</p> <p>ДСТУ 3582:2013. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ). [На заміну ДСТУ 3582-97; чинний від 2013-08-22]. Вид. офіц. Київ: Мінекономрозвитку України, 2014. 15 с. (Інформація та документація).</p>
бібліографічні і показники	<p>Володимир Володимирович Сташис: (до 85-річчя від дня народж. та 60-річчя наук.-пед. і громад. діяльності) / Нац. акад. прав, наук України; упоряд.: В. І. Борисов, В. І. Тютюгін, Л. М. Демидова. Харків: Право, 2010. 108 с. (Біографія і бібліографія вчених-правознавців).</p> <p>Лисодед О. В. Бібліографічний довідник з кримінології (1992-2002) / ред. О. Г. Кальман. Харків: Одиссей, 2003. 128 с.</p> <p>Систематизований показник матеріалів з питань адміністративної реформи, опублікованих у Віснику Національної академії державного управління за 1997- 2005 роки / Нац. акад. держ. упр. при Президентові України; уклад.: О. О. Бабінова, О. Г. Белінська. Київ: Вид-во НАДУ, 2006. 11 с.</p>
каталоги	<p>Історико-правова спадщина України: кат. вист. / Харків, держ. наук, б-ка ім. В. Г. Короленка; уклад.: Л. І. Романова, О. В. Земляніщина. Харків, 1996. 64 с.</p> <p>Пам'ятки історії та мистецтва Львівської області: кат.-довід. / авт.-упоряд.: М. Зобків та ін.; Упр. культури Львів, облдержадмін., Львів, іст. музей. Львів: Новий час, 2003. 160 с.</p>
ЧАСТИНА ВИДАННЯ	
розділ книги	<p>Даньшин І. М. Злочини проти громадського порядку та моральності. <i>Кримінологія. Загальна та Особлива частини</i>, підручник / ред. В. В. Голіна. 2-ге вид., переробл. і допов. Харків: Право, 2009. Розд. 15. С. 138-145.</p> <p>Тацій В. Я. Повертаючись до питання боротьби зі злочинами у сфері приватизації. <i>Тацій В. Я. Вибрані статті, виступи, інтерв'ю</i>. Харків: Право, 2010. С.221-229.</p> <p>Хряпінський П. Кримінально-правові засоби заохочення у публічному</p>

	<p>праві України. <i>Правовий вплив на неправомірну поведінку: актуальні грані</i>: монографія / за ред.: О. В. Козаченко, Є. Л. Стрельцов. Миколаїв: Іліон, 2016. С. 87-109.</p> <p>O'Neil J. M., Egan J. Men's and women's gender role journeys: A metaphor for healing, transition, and transformation. <i>Gender issues across the life cycle</i> / Ed. B. R. Wainrib. New York, NY: Springer, 1992. P. 107-123.</p>
тези, доповідь	<p>Боднар Т. В. Договір про закупівлю: особливості укладання і забезпечення. <i>Актуальні проблеми приватного права: договір як правова форма регулювання приватних відносин</i>, матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 95-й річниці з дня народж. В. П. Маслова (Харків, 17 лют. 2017 р.). Харків: Право, 2017. С. 7-9.</p> <p>Данильян О. Г., Дьобань О. П. Досвід удосконалення органів державної влади в європейських країнах та можливості його використання в Україні. <i>Проблеми розбудови державності та народовладдя в Україні</i>: матеріали ХХІІ Харків, політолог, читань (м. Харків, 21 трав. 2009 р.). Харків, 2009. С. 47-19.</p> <p>Шаповал В. Свобода та "природні права" людини як основа людського виміру права. <i>Антропология права: філософський та юридичний виміри (стан, проблеми, перспективи)</i>: матеріали першого всеукр. круглого столу, м. Львів, 16-17 верес. 2005 р. Львів: Край, 2006. С. 286-295.</p> <p>Wu C. K., Makhlof M. M. Predicting the response of Aluminium casting alloys to heat treatment. <i>Light Metals 2011: Proceedings of the technical sessions presented by the TMS Aluminium Committee at the TMS 2011 Annual Meeting & Exhibition, San Diego, California, USA, 27 February - 3 March, 2011</i>. Hoboken, NJ: Wiley, 2011. P. 834-836.</p>
стаття з довідкового видання	<p>Баулін Ю. В. Обставини, що виключають злочинність діяння. <i>Великий енциклопедичний юридичний словник</i> / ред. Ю. С. Шемшученко. Київ: Юрид. думка, 2007. С. 550.</p> <p>Гончаренко В. Д. Повне зібрання законів Російської імперії. <i>Велика українська юридична енциклопедія</i>. Харків: Право, 2016. Т. 1: Історія держави і права України. С. 573-574.</p> <p>Ріяка В. О. Декларація митна. <i>Юридична енциклопедія</i>. Київ: Укр. енцикл., 1998. Т. 2. С. 29.</p> <p>Bergmann P. G. Relativity. <i>The New Encyclopedia Britannica</i>. Chicago, IL: Encyclopedia Britannica, 1993. Vol. 26. P. 501-508.</p>
стаття з продовжуван ого видання	<p>Гетьман А. П., Лозо В. І. Державно-правові проблеми подолання екологічної кризи в епоху глобалізації. <i>Проблеми законності</i>. Харків. 2013. Вип. 123. С. 65-77.</p> <p>Данильян О. Г., Петришин О. В. Проблема взаємовпливу правового виховання державотворчого процесу: українські реалії. <i>Вісник Національної академії правових наук України</i>. Харків, 2010. № 2. С. 28-39.</p> <p>Семенюк О. Г. Заходи безпеки в системі охорони державної таємниці. <i>Держава і право. Юридичні науки</i>. Київ, 2016. Вип. 72. С. 152-166.</p>

<p>стаття з періодичного видання (журнал, газета)</p>	<p>Кулак Н. В. Актуальні питання правового статусу добровільних формувань в Україні. <i>Часопис Київського університету права</i>. 2016. №4. С. 84-88.</p> <p>Петришин О., Серьогіна С. Змішана республіканська форма державного правління: питання теорії та практики. <i>Право України</i>. 2009. № 10. С. 57-60.</p> <p>Benjamin A. C. The ethics of scholarship: A discussion of problems that arise in its application. <i>Journal of Higher Education</i>. 1960. Vol. 31, No. 9. P. 471-480.</p> <p>Середа М. Мирні зібрання: практика адмін. судів 2015 р. <i>Юридичний вісник України</i>. 2016. 12-18 лют. (№ 6). С. 5.</p> <p>Тацій В.Я., Тютюгін В.І., Пономаренко Ю. А. Виклики сучасності і кримінальне право. <i>Голос України</i>. 2016. 29 січ. (№ 16). С. 6-7.</p> <p>Itzkoff D. A touch for funny bones and earlobes. <i>New York Times</i>. 2010. March 31. P. C1.</p>
<p>рецензії</p>	<p>Биков О. Нагальність оптимального міжнародно-правового врегулювання глобальних біоетичних проблем сучасності. <i>Віче</i>. 2016. № 1/2. С. 20-21. Рец. на кн.: Третьякова В. Г. Міжнародно-правове регулювання глобальних біоетичних проблем: монографія. Київ: Кондор, 2013. 407 с.</p> <p>Драч О. О. [Рецензія]. <i>Український історичний журнал</i>, 2016. № 1. С. 217-219. Рец. на кн.: Темченко А. І. Традиційні мантичні практики: архаїка знакової системи. Черкаси: ІнтралігаТОР, 2015. 112 с.</p> <p>Csikos R., Garcia E., Worley R. Book Reviews. <i>Journal of Criminal Justice Education</i>. 2010. Vol. 21, No. 1. P. 93-99. Review of the book: Beck E., Britto S., Andrews A. In the shadow of death: Restorative justice and death row families. Oxford, NY: Oxford University Press, 2007. 336 p.</p>
<p>ЕЛЕКТРОННІ РЕСУРСИ</p>	
<p>Приклади</p>	<p>Аналіз стану здійснення судочинства в 2015 році (за даними судової статистики). URL: http://www.scourt.gov.ua/clients/vsu/vsu.nsf/(documents)/D7F9F72E78DA88ECC2257F730036F282 (дата звернення: 17.03.2017).</p> <p>Гетьман Є. А. Підзаконні нормативно-правові акти органів виконавчої влади України та іноземних держав: порівняльна характеристика. <i>Теорія і практика правознавства</i>: електрон. наук. фахове вид. 2016. Вип. 1 (9). URL: http://tlaw.nlu.edu.ua/article/view/66302 (дата звернення: 17.06.2016).</p> <p>Карнаух Б. П. Тлумачення договору: короткий нарис із наднаціональної і транснаціональної точок зору. <i>Проблеми законності</i>. 2016. Вип. 135. С. 39-51. DOI: http://dx.doi.org/10.21564/2414-990x.135.83852.</p> <p>Оболенцев В. Ф. Базові засади системного аналізу злочинності та віктимізації в Україні: монографія. Харків; Костянтинівка, Сектор "С" АТО: Юрайт, 2016. 116 с. URL: http://dspace.nulau.edu.Ua/bitstream/123456789/12015/1/Obolencev_2016_mon.pdf (дата звернення: 17.03.2017).</p> <p>Colletta L. Political satire and postmodern irony in the age of Stephen Colbert and Jon Stewart. <i>Journal of Popular Culture</i>. 2009. Vol. 42, No. 5. P. 856-874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x.</p> <p>Feminism. <i>Encyclopedia Britannica online</i>. URL: http://www.britannica.com/EBchecked/topic/724633/feminism.</p>

ЗАКОНОДАВЧІ ТА НОРМАТИВНІ ДОКУМЕНТИ

<i>Приклади</i>	<p>Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.</p> <p>Конституційний Суд України: рішення, висновки / відп. ред. А. С. Головін; уклад.: К. О. Пігнаста, О. І. Кравченко. Київ: Логос, 2011. Кн. 10. 431 с.</p> <p>Правова основа діяльності органів державної влади: зб. нормат. актів / упоряд. П. М. Любченко. Харків: ФШН, 2010. 303 с.</p> <p>Національна доктрина розвитку освіти: затв. Указом Президента України від 17.04.2002 р. № 347. <i>Освіта</i>. 2002. 24 квіт. (№ 14). С. 2-4.</p> <p>Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389- VIII. <i>Голос України</i>. 2015. 10 черв. (№ 101). С. 4.</p> <p>Інструкція про призначення та проведення судових експертиз та експертних досліджень: затв. наказом М-ва юстиції України від 08.10.1998 р. №53/5 (у ред. наказу від 26.12.2012 р. № 1950/5). <i>Офіційний вісник України</i>. 2013. № 3. Ст. 91.</p> <p>Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. №2341-111. <i>Відомості Верховної Ради України</i>. 2001. №25-26. Ст. 131.</p> <p>Про порядок класифікації надзвичайних ситуацій: постанова Каб. Міністрів України від 15.06.1998 р. № 1099. <i>Офіційний вісник України</i>. 1998. № 28. Ст. 1062.</p> <p>Про запобігання корупції: Закон України від 14.10.2014 р. № 1700-VII. Дата оновлення: 12.03.2017. URL: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1700-18/page (дата звернення: 17.03.2017).</p> <p>Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1678-18 (дата звернення: 17.03.2017).</p> <p>Проект Закону про внесення змін до Податкового кодексу України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень у 2017 році: від 15.09.2016 р. № 5132. URL: http://wl.cl.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_17pf3511=60035 (дата звернення: 17.03.2017).</p> <p>Ухвала апеляційного суду Полтавської області від 27 серпня 2014 р., судова справа № 551/818/14-к. URL: http://www.reyestr.court.gov.Ua/Review/41131992# (дата звернення: 17.06.2016).</p> <p>Case of Benham v. The United Kingdom (Application no. 19380/92): Judgment European Court of Human Rights, 10 June 1996. URL: http://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57990 (Last accessed: 17.03.2017).</p>
-----------------	---

Примітки:

1. Загальні правила та основні вимоги до укладання бібліографічного опису за ДСТУ 8302:2015 Інформація та документація. Бібліографічне посилання.

2. Опис складається з елементів, які поділяються на обов'язкові та факультативні. У бібліографічному описі можуть бути тільки обов'язкові чи обов'язкові та факультативні елементи. Обов'язкові елементи містять бібліографічні відомості, які забезпечують ідентифікацію документа їх наводять у будь-якому описі.

Проміжки між знаками та елементами опису є обов'язковими і використовуються для розрізнення знаків граматичної і приписаної пунктуації.

Додатки.

Додатки оформлюють як продовження кваліфікаційної роботи на наступних її сторінках, розміщуючи їх у порядку появи посилань у тексті кваліфікаційної роботи, за виключенням звітності з підприємства, яка є останнім додатком. Кожний додаток друкується з нової сторінки.

Додатки починаються з нової сторінки, після списку використаних джерел.

По середині по центру сторінки великими прописними літерами друкують слово ДОДАТКИ. Нумерація цієї сторінки відображається в змісті роботи.

Посередині рядка малими літерами з першої великої друкують слово «Додаток » (але без знака №) і велика літера, що позначає додаток. Наприклад: «Додаток Б». Додатки позначаються великими літрами української абетки, за винятком Г, Є, З, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад, Додаток А. Один додаток позначається як додаток А.

Перед копіями звітності з підприємства розміщується аркуш на якому зазначається позначення додатку та його назва. На копіях звітності з підприємства позначення додатку не наводиться.

Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Якщо зміст додатка не вміщується на одну сторінку, то на наступній сторінці у верхньому правому куті зазначається «Продовження додатку...».

Текст кожного додатка за необхідності може бути поділений на розділи й підрозділи, які нумерують у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатка (літеру) і крапку, наприклад: А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1 – перший підрозділ третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці та формули, розміщені в додатках, нумерують у межах кожного додатка, наприклад: рис. Д.1.2 – другий рисунок першого розділу додатка Д; формула (А.1) – перша формула додатку А.

РОЗДІЛ 6 РЕЦЕНЗУВАННЯ І ЗАХИСТ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

6.1. Підготовка кваліфікаційної роботи до захисту та його організація

Атестація магістра передбачає захист кваліфікаційної роботи, яка є підсумком навчання за спеціальністю.

До захисту кваліфікаційної роботи допускаються здобувачі вищої освіти, які успішно та повною мірою виконали навчальний план.

Кваліфікаційна робота подається керівникові для перевірки у строки, визначені у завданні на виконання кваліфікаційної роботи.

Керівник надає відгук про кваліфікаційну роботу, в якому визначається: актуальність дослідження; ефективність використаної методології; рівень застосування здобутих у процесі навчання теоретичних знань та підготовки до виконання наукових досліджень; вміння самостійно вирішувати наукові та практичні задачі; вміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити висновки; перспективність запропонованих рекомендацій та висновків; недоліки роботи (за наявності).

Кваліфікаційна робота обов'язково повинна мати відгук (рецензію) зовнішнього рецензента. Рецензентами можуть бути: фахівці-практики, науковці, викладачі інших ВНЗ тощо.

Під час рецензування кваліфікаційної роботи рекомендується визначати:

- новизну постановки і розроблення задачі;
- використання наукових методів дослідження; обґрунтованість висновків;
- участь здобувача вищої освіти у проведених дослідженнях, теоретичній та аналітичній обробці отриманих результатів, формулюванні наукового положення/ідеї/методики;
- вміння здобувача вищої освіти чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно оформлювати його;
- недоліки щодо змістової частини роботи, оформлення.

Рецензія надається письмово і повинна містити загальний висновок щодо рекомендацій до захисту (рекомендовано або не рекомендовано) у Екзаменаційній комісії.

Попередній захист кваліфікаційної роботи здобувач вищої освіти проходить на кафедрі. Здобувачі вищої освіти, кваліфікаційні роботи яких на попередньому захисті були оцінені позитивно, допускаються до захисту на засіданні Екзаменаційної комісії.

Подана до захисту кваліфікаційна робота повинна мати на титульній

сторінці підписи здобувача вищої освіти, наукового керівника, консультанта (за потреби).

Захист кваліфікаційної роботи відбувається прилюдно на засіданні Екзаменаційної комісії, склад якої затверджується в установленому порядку.

Здобувач вищої освіти готує для виступу доповідь та ілюстративний матеріал до неї.

Під час підготовки до захисту здобувач вищої освіти має погодити зі своїм науковим керівником складену ним стислу доповідь щодо кваліфікаційної роботи і підготовлені наочні матеріали (5-7 сторінок із найважливішими ілюстративними матеріалами, оформленими у вигляді роздаткового матеріалу (формату А4), а також слайди, фотографії, презентацію на ЕОМ в форматі Microsoft Office Power Point. Зразок оформлення титульного аркуша ілюстративного матеріалу наведено у додатку.

Обсяг тексту доповіді має відповідати 5-7 хвилинам виступу. Доповідь повинна відобразити: обґрунтування актуальності теми, мету і завдання роботи, основні результати аналізу матеріалів об'єкта дослідження і творчі розробки автора, акцентувати елементи наукової новизни. Особливе місце має бути відведено обґрунтованим пропозиціям і рекомендаціям та оцінці їх ефективності.

Перед захистом здобувачу вищої освіти слід ретельно прочитати рецензію, особливу увагу звернути на висловлені рецензентом зауваження і по можливості дати аргументовану відповідь у доповіді.

Наочні матеріали мають послідовно ілюструвати доповідь здобувача вищої освіти і забезпечувати повноту висвітлення всіх положень, які підлягають захисту.

Під час прилюдного захисту здобувач вищої освіти доповідає і демонструє основні положення результатів дослідження, відповідає на запитання членів Екзаменаційної комісії та інших присутніх на захисті фахівців.

Процедура захисту протоколюється секретарем Екзаменаційної комісії. Здобувач вищої освіти стисло доповідає Екзаменаційній комісії сутність проведеного дослідження, дає оцінку отриманим результатам, ілюструючи доповідь посиланням на наочні матеріали.

Після доповіді здобувач вищої освіти голова Екзаменаційної комісії зачитує рецензію на кваліфікаційну роботу, і здобувач вищої освіти має можливість відповісти на всі зауваження рецензента.

Під час захисту кваліфікаційної роботи члени Екзаменаційної комісії, присутні на захисті викладачі, спеціалісти можуть задавати здобувачу вищої освіти запитання щодо змісту роботи. Відповіді здобувача вищої освіти мають бути конкретними, аргументованими і короткими.

Після відповіді здобувача вищої освіти на запитання оголошується

висновок наукового керівника виконаної кваліфікаційної роботи, а за його присутності, йому надається слово для короткого виступу.

Екзаменаційна комісія після завершення роботи складає звіт, в якому відображаються: основні кількісні показники щодо рівня і якості успішності з проведеного захисту; характеристики виконаних кваліфікаційних робіт щодо можливості впровадження конкретних пропозицій у практику діючих підприємств, щодо рівня застосування сучасних інформаційних і комп'ютерних технологій в аналітичних дослідженнях і т. ін.

Здобувач вищої освіти, який отримав на захисті кваліфікаційної роботи незадовільну оцінку, має бути відрахованим із ЗВО, і в цьому випадку йому видається довідка встановленого зразка. За ним залишається право бути повторно допущеним до захисту кваліфікаційної роботи протягом наступних трьох років. Повторно Кваліфікаційна робота виконується за наявності заяви здобувача вищої освіти про допуск до захисту, дозволу ректора і рішення кафедри про затвердження теми і об'єкта дослідження, призначення наукового керівника кваліфікаційної роботи. На вимогу кафедри тему кваліфікаційної роботи може бути змінено або в межах тієї ж теми матеріали роботи здобувач вищої освіти може суттєво оновити і доповнити.

6.2. Загальні критерії оцінювання кваліфікаційної роботи

Автор кваліфікаційної роботи має продемонструвати вміння: логічно та аргументовано викладати матеріал: коректно використовувати статистичні, математичні та інші методи; проводити власні дослідження; володіння навичками узагальнення; формулювання висновків; працювати з інформаційними джерелами; ініціювати та обґрунтовувати інноваційні підходи та напрями вирішення задачі, що досліджується.

Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи є:

- чіткість, повнота та послідовність розкриття кожною питанням плану і теми роботи в цілому;
- науковість стилю викладання;
- відсутність орфографічних і синтаксичних помилок;
- правильне оформлення роботи відповідно до стандартів.

Відмінно. Кваліфікаційна робота містить елементи новизни, має практичне значення, доповідь логічна і коротка, проголошена вільно, зі знанням справи, відгук і рецензія позитивні, відповіді на запитання членів ЕК правильні і стислі.

Добре. Тема кваліфікаційної роботи розкрита, але мають місце окремі

недоліки неprinципового характеру: в теоретико-методологічній частині поверхнево зроблений аналіз літературних джерел, елементи новизни чітко не подані, недостатньо використані інформаційні матеріали організації – замовника, мають місце окремі зауваження в рецензії та відгуках, доповідь логічна, проголошена вільно, відповіді на запитання членів ЕК в основному правильні, оформлення роботи в межах вимог.

Задовільно. Тема кваліфікаційної роботи в основному розкрита, але мають місце недоліки змістовного характеру: не чітко сформульована мета роботи, теоретико-методологічній розділ має виражений компілятивний характер, наукова полеміка відсутня, в аналітичній частині є надлишок елементів описовості, добір інформаційних матеріалів (таблиці, графіки, схеми) не завжди обґрунтований, заходи і пропозиції, що містяться в третьому розділі, обґрунтовані не переконливо, рецензія і відзиви містять окремі зауваження, доповідь прочитана за текстом, не всі відповіді на запитання членів ЕК правильні або повні. Є зауваження щодо оформлення кваліфікаційної роботи.

Незадовільно. Нечітко сформульована мета кваліфікаційної роботи. Розділи незв'язані між собою. Відсутній огляд сучасних літературних джерел. Аналіз виконаний поверхово, переважає описовість на шкоду системності і глибини. Пропоновані заходи випадкові, з аналізу не впливають, не обґрунтовані економічні пропозиції. Оформлення роботи далеке від зразкового. Ілюстрації до захисту відсутні. Відповіді на запитання членів ЕК неточні або неповні.

Шкала оцінювання кваліфікаційної роботи: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за 4-х бальною шкалою
90 – 100	A	відмінно
82 – 89	B	добре
74 – 81	C	
64 – 73	D	
60 – 63	E	задовільно
35 – 59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
0 – 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

Оцінювання кваліфікаційних робіт здійснюється за двома блоками: оцінювання якості виконання кваліфікаційної роботи (60 балів) та оцінювання захисту кваліфікаційної роботи (40 балів).

Лист оцінювання кваліфікаційних робіт та їх захисту здобувачів вищої освіти освітньо-професійна програма Підприємництво, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

Параметр оцінки	Бали
Критерії оцінювання кваліфікаційної роботи (60 балів)	
1. Чіткість, повнота та послідовність розкриття кожного питання плану і теми роботи в цілому	0-30
2. Науковість стилю викладення	0-15
3. Відсутність орфографічних і синтаксичних помилок	0-5
4. Правильне оформлення роботи відповідно до стандартів	0-10
Критерії оцінювання захисту кваліфікаційної роботи (40 балів)	
1. Якість ілюстративного матеріалу до доповіді по темі кваліфікаційної роботи	0-10
2. Вміння аргументовано і лаконічно викласти основні результати дослідження	0-10
3. Повнота та вичерпність відповідей на питання членів комісії	0-20

Кваліфікаційна робота до захисту не допускається, якщо:

- подана науковому керівникові на перевірку або на будь-який подальший етап проходження з порушенням строків, встановлених регламентом;
- написана на тему, яка своєчасно не була затверджена наказом по ЗВО;
- структура не відповідає вимогам;
- відсутнє обґрунтування запропонованих заходів;
- не оправлена у тверду палітурку, недбало оформлена;
- робота не пройшла нормо-контроль;
- недопущена до захисту рішення випускової кафедри.

Додатки

Додаток А
Зразок заяви про затвердження теми кваліфікаційної роботи

До наказу

Ректору Полтавського державного
аграрного університету,
професору Аранчій В. І.
здобувача вищої освіти _____ форми
навчання за освітньо-професійною
програмою Підприємництво,
спеціальності 076 Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність
ступеня вищої освіти Магістр

(прізвище, ім'я та по-батькові)

З А Я В А

Прошу Вас включити в проект наказу по Університету про
затвердження тем кваліфікаційної роботи, тему моєї кваліфікаційної роботи
в такій редакції _____

База дослідження: _____

(дата)

(підпис здобувача вищої освіти)

Погоджено: науковий керівник: _____ (_____)
(підпис, ініціали, прізвище)

Тема кваліфікаційної роботи здобувача вищої освіти_ затверджена на
засіданні кафедри підприємництва і права
« ____ » _____ 202__ року (протокол № __)

Завідувач кафедри _____

(підпис)

Ханлар МАХМУДОВ

Додаток Б
Зразок замовлення на виконання теми кваліфікаційної роботи

Директору ННІ ЕУПТ
Полтавського державного
аграрного університету

З А М О В Л Е Н Н Я

Керівництво ПАФ «Подолька» Диканського району просить закріпити за здобувачем вищої освіти ступня вищої освіти Магістр за освітньо-професійною програмою Підприємництво, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність Івановим Миколою Петровичем тему кваліфікаційної роботи: «Розвиток системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві».

Підприємство забезпечить здобувача вищої освіти необхідною інформацією щодо діяльності підприємства в межах теми дослідження.

Генеральний директор
ПАФ «Подолька»

Олександр ПОДОЛЯКА

01 жовтня 2021 року

Додаток В

Зразок завдання на кваліфікаційну роботу

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Ступінь вищої освіти Магістр
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри _____

д.е.н., професор Махмудов Х.З.

« ____ » _____ 2022 року

**ЗАВДАННЯ
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ ЗДОБУВАЧА
ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Іванова Миколи Петровича

1. Тема кваліфікаційної роботи: «Розвиток системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві» (на матеріалах ПАФ «Подолька» Диканського району), керівник роботи д. е. н., професор, завідувач кафедри підприємництва і права Махмудов Х.З. затверджені наказом ПДАУ від «__» _____ 20__ року № _____
2. Строк подання здобувачем вищої освіти роботи «__» _____ 20__ року.
2. Вихідні дані до роботи:
звітність підприємства за 2017-2021 рр.;
статистичні дані господарської діяльності підприємств Диканського району
4. Зміст кваліфікаційної роботи:
Розділ 1. Теоретико-методологічні основи стратегічного управління
Розділ 2. Діагностика системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві
Розділ 3. Основні напрями розвитку системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки за темою та об'єктом

дослідження.

6. Консультанти розділів кваліфікаційної роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Застосування прикладних комп'ютерних програм	Вакуленко Ю.В., к.с.-г.н., доцент, доцент кафедри інформаційних систем та технологій	<i>вказати дату</i>	<i>вказати дату</i>

7. Дата видачі завдання « ____ » _____ 20__ року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів кваліфікаційної роботи	Примітка
1	Вибір і затвердження теми роботи	<i>вказати дати</i>	виконано*
2	Складання і затвердження розгорнутого плану та завдання на кваліфікаційну роботу	<i>вказати дати</i>	виконано*
3	Опрацювання літературних джерел	<i>вказати дати</i>	виконано*
4	Збір, вивчення і обробка інформації, необхідної для виконання роботи	<i>вказати дати</i>	виконано*
5	Виконання теоретико-методологічного розділу роботи	<i>вказати дати</i>	виконано*
6	Виконання дослідницько-аналітичного розділу роботи	<i>вказати дати</i>	виконано*
7	Виконання проектно-рекомендаційного розділу роботи	<i>вказати дати</i>	виконано*
8	Застосування прикладних комп'ютерних програм	<i>вказати дати</i>	виконано*
9	Оформлення тексту роботи	<i>вказати дати</i>	виконано*
10	Попередній захист роботи на кафедрі	<i>вказати дати</i>	виконано*
11	Нормо-контроль	<i>вказати дати</i>	виконано*
12	Доопрацювання роботи з урахуванням зауважень і пропозицій	<i>вказати дати</i>	виконано*
13	Захист кваліфікаційної роботи	<i>вказати дати</i>	виконано**

Здобувач вищої освіти

Микола ІВАНОВ

Керівник роботи

Ханлар МАХМУДОВ

* заповнюється керівником

** заповнюється членом ЕК на засіданні ЕК

Додаток Г

Зразок титульної сторінки подання до кваліфікаційної роботи

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи на здобуття ступеня вищої освіти Магістр

на тему: «Розвиток системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві» (на матеріалах ПАФ «Подолька» Диканського району)

Виконав: здобувач вищої освіти
за освітньо-професійною програмою
Підприємництво
спеціальності 076 Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність
ступеня вищої освіти Магістр
Іванов М. П.
Керівник: Махмудов Х.З.
Рецензент: Петров І. І.

Полтава – 2022 року

Додаток Д
Зразок відгуку підприємства про кваліфікаційну роботу

В І Д Г У К

підприємства

на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти за освітньо-професійною
програмою Підприємництво,
спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Іванова Миколи Петровича

на тему: «Розвиток системи стратегічного управління господарською діяльністю
в підприємстві» (на матеріалах ПАФ «Подолька» Диканського району)
виконану на кафедрі підприємництва і права під керівництвом Махмудова Х.З.,
д. е. н., професора, завідувача кафедри підприємництва і права

Кваліфікаційна робота Іванова М. П. за своїм змістом та оформленням
являє закінчене дослідження на актуальну тему та містить достовірну
інформацію щодо діяльності підприємства. Використані в роботі дані взяті з
дозволу керівництва підприємства.

Теоретико-методологічний та дослідницько-аналітичний розділи
кваліфікаційної роботи розкривають теоретичні аспекти і досягнутий рівень
функціонування системи стратегічного управління в аграрному підприємстві.

У проектно-рекомендаційному розділі досліджено перспективні напрямки
кадрового забезпечення підприємства, оптимізовано структуру товарної
продукції з урахуванням кон'юнктури ринку, розглянуто можливості
забезпечення інноваційного спрямування стратегічного управління
господарською діяльністю підприємства.

Позитивним надбанням кваліфікаційної роботи є дослідження автора, що
сприяли розробці конкретних рекомендацій, втілення яких в практичну
діяльність досліджуваного підприємства сприятиме підвищенню
конкурентоздатності підприємства на ринку. Науковий підхід у кваліфікаційній
роботі підтверджується наявністю схем, рисунків та використанням аналітичних
методів дослідження.

В цілому, в розрізі розділів, означені завдання кваліфікаційної роботи
виконано, поставлена мета втілена. Кваліфікаційна робота відповідає вимогам
освітньо-професійної програми Підприємництво, спеціальності 076
Підприємництво, торгівля та біржова діяльність, має практичну спрямованість
та рекомендується до захисту на засіданні Екзаменаційної комісії.

Генеральний директор
ПАФ «Подолька»

Подолька О. Ф.
«__» _____ 20__ року

Додаток Е
*Зразок подання Голові Екзаменаційної комісії щодо захисту
кваліфікаційної роботи
(формат А5)*

ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Направляється здобувач вищої освіти Іванов М. П. до захисту кваліфікаційної роботи за освітньо-професійною програмою Підприємництво, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність на тему: «Розвиток системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві» (на матеріалах ПАФ «Подолька» Диканського району).

Кваліфікаційна робота і рецензія додаються.

Директор ННІ ЕУПІТ

Алла СВІТЛИЧНА

Довідка про успішність

Іванов М. П. за період навчання на в ННІ ЕУПІТ з 2020 рік до 2020 рік повністю виконав навчальний план за спеціальністю з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно - 64,6%, добре - 35,4%, задовільно - 0%;

за шкалою ЄКТС: А – 64,6 %; В – 18,8 %; С – 16,6 %; D – 0%; E – 0%.

Методист ННІ ЕУПІТ

Наталія САЗОНОВА.

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти Іванов М. П. виконав кваліфікаційну роботу у відповідності до одержаного завдання та існуючих вимог. Дослідження проведено на актуальну тему, адже підвищення ефективності управління господарською діяльністю на підприємствах України – це одна з найважливіших задач як держави так і керівництва самих підприємств.

За своїм змістом та оформленням Кваліфікаційна робота являє собою закінчене дослідження, що переконливо свідчить про високий рівень застосування здобутих у процесі навчання теоретичних знань та підготовки до виконання наукових досліджень. Теоретико-методологічна частина кваліфікаційної роботи являє собою критичне узагальнення теоретико-методологічних наукових підходів до визначення сутності стратегічного управління, процесу формування теорій стратегічного управління, розвитку системи стратегічного управління в діяльності сучасних аграрних підприємств.

В дослідницько-аналітичній частині кваліфікаційної роботи здійснено організаційно-економічну характеристику підприємства, діагностику чинників впливу на розвиток системи стратегічного управління та оцінку результативності стратегічного управління господарською діяльністю.

В проектно-рекомендаційній частині обґрунтовано можливості оптимізації структури товарної продукції та забезпечення інноваційного спрямування стратегічного управління господарською діяльністю підприємства з урахуванням кон'юнктури ринку.

Науковий підхід у кваліфікаційній роботі підтверджується наявністю схем, рисунків, графіків та використанням аналітичних і графічних методів дослідження.

Автор ефективно використав методики дослідження, що дозволило зробити обґрунтовані висновки. Рекомендації з удосконалення системи стратегічного управління господарською діяльністю є перспективними, їх втілення в практичну діяльність досліджуваного підприємства сприятиме зростанню його прибутковості та конкурентоспроможності.

Таким чином, автор показав вміння самостійно вирішувати наукові та практичні задачі; вміння логічно, послідовно, аргументовано викладати матеріал і робити висновки.

В цілому означені завдання кваліфікаційної роботи в розрізі її розділів виконані, мета роботи досягнута. Кваліфікаційна робота за своїм змістом та оформленням відповідає освітньо-професійній програмі Підприємництво, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність і рекомендується до захисту на засіданні Екзаменаційної комісії.

Керівник кваліфікаційної роботи

Ханлар МАХМУДОВ

«__» _____ 20__ року

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута. Здобувач вищої освіти Іванов М. П. допускається до захисту цієї роботи на засіданні Екзаменаційної комісії.

Відповідальний за нормо-контроль

Павло ШВЕДЕНКО

«__» _____ 20__ року

Завідувач кафедри підприємництва і права

Ханлар МАХМУДОВ

«__» _____ 20__ року

Додаток Ж

Зразок титульної сторінки кваліфікаційної роботи

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Ступінь вищої освіти Магістр
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність

ДОПУСКАЄТЬСЯ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач кафедри

д.е.н., професор Ханлар МАХМУДОВ

«__» _____ 20__ року

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему: «Розвиток системи стратегічного управління господарською
діяльністю в підприємстві»

(на матеріалах ПАФ «Подолька» Диканського району)

виконав здобувач вищої освіти денної форми навчання

Іванов Микола Петрович

Керівник кваліфікаційної роботи,
д. е. н., професор

Ханлар МАХМУДОВ

Полтава – 2022 року

Додаток И

Зразок рецензії на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти

РЕЦЕНЗІЯ

на кваліфікаційну роботу здобувача вищої освіти
за освітньо-професійною програмою Підприємництво,
спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Навчально-наукового інституту економіки, управління, права та інформаційних
технологій Полтавського державного аграрного університету
Іванова Миколи Петровича

на тему: «Розвиток системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві» (на матеріалах ПАФ «Подолька» Диканського району) виконану на кафедрі підприємництва і права під керівництвом д.е.н., професора, завідувача кафедри підприємництва і права Махмудова Х.З.

Кваліфікаційна робота за своєю структурою сприяє всебічному розкриттю обраної актуальної теми та виконанню одержаного завдання.

Теоретико-методологічний розділ кваліфікаційної роботи включає критичну оцінку автора та узагальнення наукових підходів до визначення сутності стратегічного управління. Дослідницько-аналітичний розділ кваліфікаційної роботи направлено на діагностику системи стратегічного управління конкретного підприємств та визначення чинників її формування. В проектно-рекомендаційному розділі обґрунтовано напрями поліпшення кадрового забезпечення підприємства, можливості оптимізації структури товарної продукції та забезпечення інноваційного спрямування стратегічного управління господарською діяльністю підприємства.

Автором застосовано достатню кількість наукових методів досліджень. Позитивним моментом проведеного автором у кваліфікаційній роботі дослідження є економічно обґрунтовані пропозиції, які сприятимуть підвищенню управлінської культури, прибутковості та рентабельності господарської діяльності підприємства

Наукова цінність кваліфікаційної роботи полягає в продовженні автором досліджень сучасних особливостей розвитку системи стратегічного управління господарською діяльністю в умовах діяльності окремого сільськогосподарського підприємства

Загалом кваліфікаційна робота Іванова М. П. за своїм змістовним наповненням, технічним оформленням і структурно-логічною побудовою відповідає існуючим вимогам та отриманому завданню. Автор опрацював як

значний обсяг наукових праць, так і нормативну базу з обраної теми, показав вміння чітко, грамотно й аргументовано викладати матеріал, правильно оформлювати його.

Недоліком кваліфікаційної роботи можна вважати факт недостатнього аналізу результативності стратегічного управління господарською діяльністю підприємства.

Кваліфікаційна робота втілює спроби самостійних досліджень і рекомендується до захисту на засіданні Екзаменаційної комісії.

Пропонована оцінка відмінно.

Рецензент: Петренко Іван Іванович, начальник районного управління сільського господарства та продовольства Диканської районної державної адміністрації.

«__» _____ 20__ року

Додаток К

Зразок характеристики здобувача вищої освіти (для денної форми навчання)

ХАРАКТЕРИСТИКА

Пирогова Максима Геннадійовича

1996 року народження, українця,
здобувача вищої освіти ступня вищої освіти
Магістр, за освітньо-професійною програмою
Підприємництво, спеціальності 076
Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Полтавського державного аграрного університету

Пирогов Максим Геннадійович здобуває ступінь вищої освіти Магістр за освітньо-професійною програмою Підприємництво, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність ННУ ЕУПТ ПДАУ з 2021 року й дотепер. Зарекомендував себе як старанний / недостатньо наполегливий, дисциплінований/недостатньо дисциплінований, відповідальний / безвідповідальний здобувач вищої освіти. Має навчальні досягнення високого / достатнього / низького рівня. Протягом навчання здобув достатні знання з фахових дисциплін, систематично підвищував професійний рівень, зокрема шляхом самоосвіти, брав участь у студентських наукових конференціях та круглих столах / приділяв недостатню увагу вивченню фахових дисциплін.

За період навчання здобувач мав повагу серед студентів та викладачів ННУ ЕУПТ. До виконання громадських доручень ставився сумлінно / відповідально / недбало, брав активну участь у студентському самоврядуванні, спортивному, культурно-просвітницькому, громадському житті ННУ ЕУПТ та Університету. Навчальні заняття без поважних причин не пропускав, порушень дисциплін не має / систематично пропускав навчальні заняття без поважних причин, порушував дисципліну.

Цілеспрямований, спокійний, урівноважений, ввічливий, відповідальний, вимогливий до себе / неврівноважений, порушує загальноприйняті норми поведінки, байдужий до виконання покладених на нього обов'язків, недобррозичливий у спілкуванні, не конфліктний.

Характеристика видана для подання Екзаменаційній комісії.

Директор ННІ ЕУПТ

Алла СВІТЛИЧНА

Куратор групи

Ілона ЯСНОЛОБ

Староста групи

Олександр ВЛАСОВ
08 грудня 2022 року

Додаток Л

Зразок титульної сторінки наочних матеріалів до кваліфікаційної роботи

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

**НАОЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ
РОБОТИ**

Іванова Миколи Петровича

на тему: «Розвиток системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві» (на матеріалах ПАФ «Подолька» Диканського району)

Освітньо-професійна програма Підприємництво
Спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
Ступінь вищої освіти Магістр

Науковий керівник, д. е. н., професор

Ханлар МАХМУДОВ

Полтава – 2022 року

Додаток М
*Зразок реферату кваліфікаційної роботи
(формат А5, брошурування)*

**ПОЛТАВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ ЕКОНОМІКИ, УПРАВЛІННЯ,
ПРАВА ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ
КАФЕДРА ПІДПРИЄМНИЦТВА І ПРАВА**

ІВАНОВ МИКОЛА ПЕТРОВИЧ

**РОЗВИТОК СИСТЕМИ СТРАТЕГІЧНОГО УПРАВЛІННЯ
ГОСПОДАРСЬКОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ В ПІДПРИЄМСТВІ (НА
МАТЕРІАЛАХ ПАФ «ПОДОЛЯКА» ДИКАНСЬКОГО РАЙОНУ)**

**освітньо-професійна програма Підприємництво
ступінь вищої освіти Магістр
спеціальність 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність**

РЕФЕРАТ
кваліфікаційної роботи на здобуття кваліфікації –
магістр підприємництва, торгівлі та біржової діяльності

Полтава – 2022 року

Кваліфікаційна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел (72 найменування), 20 додатків. Кваліфікаційна робота містить 30 таблиць, 6 рисунків, викладена на 59 сторінках.

Основний зміст роботи

У першому розділі «Теоретико-методологічні основи стратегічного управління» викладено сутність стратегічного управління господарською діяльністю підприємства та напрями розвитку системи стратегічного управління в діяльності сучасних підприємств.

У другому розділі «Діагностика системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві» здійснено організаційно-економічну оцінку ПАФ «Подолька» Диканського району, визначено результативність стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві.

У третьому розділі «Основні напрями розвитку системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві» обґрунтовано напрями поліпшення кадрового забезпечення в підприємстві, здійснена оптимізація структури товарної продукції з урахуванням кон'юнктури ринку, визначено можливості забезпечення інноваційного спрямування стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві.

Висновки

1. Природно-кліматичне різноманіття, несхожість умов ведення аграрного виробництва в різних країнах світу та, навіть, регіонах окремої держави сприяли поступовій відмові від погляду на мету господарської діяльності як моністичну, пов'язану лише з отриманням прибутку. У сучасному трактуванні управління господарською діяльністю підприємства розглядається як цілеспрямований вплив на господарську систему, результатом якого є досягнення множини цілей: задоволення потреб населення; збільшення пропозиції; підвищення ефективності виробництва; забезпечення ринкової стабільності: збереження національної автентичності тощо.

2. В короткостроковому періоді господарська діяльність підприємства за економічними показниками визначається нестабільністю, що обумовлюється як мінливістю погодно-кліматичних умов так і прогалинами в системі управління підприємством.

Результати проведеного аналізу до основних проблем управління господарською діяльністю підприємства дозволяють віднести погіршення якості кадрового забезпечення управлінської діяльності; домінування ситуативного підходу в управлінні; недостатнє використання методів прогнозування й оптимізації; відсутність належного контролю за виконавчою діяльністю.

З'ясування обставин, що негативно впливають на управління господарською діяльністю підприємства, дозволило обґрунтувати ряд

пропозицій щодо підвищення його ефективності. Насамперед, йдеться про використання, таких інструментів як прогнозування й оптимізація, що дозволить підвищити рентабельність господарської діяльності на 12 %. Унаслідок використання ряду заходів із зміцнення виконавської дисципліни господарство може додатково отримати 27 тис. грн прибутку. Важливе значення для поліпшення господарської діяльності матиме також підвищення управлінської культури.

Список публікацій здобувача

1. Іванов М. П. Діагностика фінансово-економічного стану підприємства. Матеріали науково-практичних конференцій студентів за результатами проходження виробничих та переддипломних фахових практик по напрямках підготовки (спеціальностях) «Сучасний стан і перспективи вдосконалення практичної підготовки студентів економічного профілю». Вип. 7. Полтава: ПДАУ, 2021. С. 208 – 211.

2. Іванов М. П. Формування фінансових результатів сільськогосподарських підприємств. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Проблеми інвестування та формування інвестиційного клімату в АПК». Полтава: ПДАУ. 2022. С. 199 – 200.

АНОТАЦІЯ

Іванов М. П. Розвиток системи стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві (на матеріалах ПАФ «Подолька» Диканського району). - Кваліфікаційна робота на правах рукопису.

Кваліфікаційна робота на здобуття ступеня вищої освіти магістр за освітньо-професійною програмою Підприємництво, спеціальності 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність. – Полтавський державний аграрний університет, Полтава, 2022.

Досліджено теоретичні, методологічні та прикладні питання розвитку системи стратегічного управління господарською діяльністю, здійснено діагностику його чинників та результативності.

Обґрунтовано напрями поліпшення кадрового забезпечення, оптимізації структури товарної продукції з урахуванням кон'юнктури ринку, можливості забезпечення інноваційного спрямування стратегічного управління господарською діяльністю в підприємстві.

Ключові слова: стратегічне управління, господарська діяльність, результативність стратегічного управління, інноваційне спрямування стратегічного управління.

ANNOTATION

Mykola Ivanov. Development of the system of strategic management economic activity in an enterprise (on materials PLF «Podolyaka» Dikanka district). – Qualifying work on rights for a manuscript.

Qualifying work for higher education degree Master for the educational-professional program Entrepreneurship with a specialization 076 Entrepreneurship, trading and exchange activity. – Poltava State Agrarian University, Poltava, 2022.

The theoretical, methodological and applied questions of development of the system of strategic management economic activity are investigational, diagnostics of his factors and effectiveness is carried out.

Reasonably directions of improvement of the skilled providing, optimization of structure of commodity products are taking into account the state of affairs of market, possibility of providing of innovative aspiration of strategic management economic activity in an enterprise.

Keywords: strategic management, economic activity, effectiveness of strategic management, innovative aspiration of strategic management.

Затверджено до друку науково-методичною радою «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність», протокол № 1 від 30.08.2021 р.
Формат 60x90 ¹/16. Папір офсетний (білий 70-80 г/м²).
Ум. друк. арк. 2,7. Авт. арк. 1,7.
Тираж 5 пр. Гарнітура Times New Roman Cyr.

